

Regeringens proposition

1983/84: 114

med förslag till lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret m. m;

beslutad den 2 februari 1984.

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll ovannämnda dag.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

ANDERS THUNBORG

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en lag genom vilken civilförsvarspliktiga kan åläggas att tjänstgöra inom annan verksamhet inom totalförsvaret än civilförsvaret. Härigenom underlättas rekryteringen till de ordnings- och bevakningsuppgifter som enligt riksdagens beslut skall föras över från civilförsvaret till polisväsendet och försvarsmakten. Den nya lagen skall ersätta lagen (1952: 269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 1984.

1 Förslag till

Lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret

Härigenom föreskrivs följande.

1 § En civilförsvarspliktig är under de förutsättningar och i den omfattning som anges i 12 § 1 – 3 mom. civilförsvarslagen (1960: 74) skyldig att tjänstgöra i annan verksamhet inom totalförsvaret än civilförsvarets verksamhet. Uttagning för sådan tjänstgöring skall verkställas av myndigheter som regeringen bestämmer. Skyldighet att tjänstgöra i verksamhet som är förenad med egentliga stridsuppgifter har dock bara de civilförsvarspliktiga som har uttagits till ordnings- eller bevakningsuppgifter. Uttagen är att anse som inskriven enligt 17 § civilförsvarslagen.

Den civilförsvarspliktiga skall under tjänstgöringen tillhöra den verksamhet som han deltar i.

2 § Är tjänstgöring enligt denna lag förenad med bruk av vapen, får den civilförsvarspliktiga inte åläggas sådan tjänstgöring, om det kan antas att bruk av vapen mot annan är så oförenligt med den civilförsvarspliktiges allvarliga personliga övertygelse att han inte kommer att fullgöra tjänstgöringen.

3 § Bestämmelserna i 12 § 5 mom., 13, 15, 16, 18, 21, 77 och 78 §§, 79 § 1-3 mom., 81 och 83 §§ civilförsvarslagen (1960: 74) skall tillämpas på den som tjänstgör enligt denna lag. Vid tillämpningen av dessa bestämmelser skall med civilförsvaret avses verksamhet enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984, då lagen (1952: 269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten skall upphöra att gälla.

2 Förslag till

Lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)

Härigenom föreskrivs att 1 och 6 §§, 12 § 5 mom., 14, 19 och 65 §§ civilförsvarslagen (1960: 74)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Civilförsvaret har till uppgift att i de hänseenden regeringen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som icke åvilar försvarsmakten, så ock annan likartad verksamhet.

För olika slag av civilförsvarsverksamhet skola finnas särskilda tjänstegrenar.

¹ Lagen omtryckt 1975: 712.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Regeringen äger förordna, att personal, som krigsplacerats för tjänstgöring inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst, skall, då riket är i krig, vara skyldig att i anslutning till tjänstegrenen åliggande uppgifter utöva jämväl sådan försvarsverksamhet, som eljest åvilar försvarsmakten. Sådan personal tillhör under krig försvarsmakten.

6 §²

Inom civilförsvarsområde utövas ledningen av civilförsvaret under civilförsvarsberedskap samt, om regeringen i fråga om visst civilförsvarsområde så förordnar, även eljest av en civilförsvarschef. För civilförsvarschef skall finnas ställföreträdare.

Civilförsvarschef och ställföreträdare utses av länsstyrelsen, om ej regeringen för visst civilförsvarsområde förordnar annorlunda.

För ledningen under civilförsvarsberedskap av civilförsvaret inom civilförsvarsdistrikt, där ledningsuppgifterna ej kunna fullgöras av civilförsvarschefen, skall länsstyrelsen förordna en distriktschef. För distriktschef skall finnas ställföreträdare.

Det åligger tjänsteman vid polisväsendet och brandbefäl som är anställd hos kommun att mottaga uppdrag som avses i denna paragraf.

Det åligger brandbefäl som är anställda hos kommunerna att ta emot uppdrag som avses i denna paragraf.

12 §³

5 mom. Om ej annat följer av tredje stycket, är civilförsvarspliktig vid fullgörande av civilförsvarsplikt inom det allmänna civilförsvaret eller verkskyddet berättigad till dagpenning, särskild ersättning för tjänstgöring i viss befattning, reseförmåner, fri förplägnad, fri inkvartering och fri sjukvård. När civilförsvarspliktig tjänstgör enligt 12 § 1 mom. är han dessutom berättigad till fältraktamente. Avlider civilförsvarspliktig under tid då han är berättigad till fri sjukvård, utgår begravningshjälp till hans dödsbo.

Under sådan föreskriven tjänstgöring i det allmänna civilförsvaret som fullgöres efter inskrivning i civilförsvaret och under föreskriven tjänstgöring vid försvarsmakten meddelar staten grupplivförsäkring för dödsfall åt civilförsvarspliktig.

Under sådan föreskriven tjänstgöring i det allmänna civilförsvaret som fullgörs efter inskrivning i civilförsvaret meddelar staten grupplivförsäkring för dödsfall åt civilförsvarspliktig.

² Senaste lydelse 1977: 111.

³ Senaste lydelse 1983: 331.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om ej regeringen föreskriver annat, utgår förmån enligt första stycket ej för dygn, under vilket mindre än sju timmar tagas i anspråk för tjänstgöring och färd till eller från tjänstgöringsplatsen.

Om civilförsvarspliktigs rätt till familjebidrag och ersättning för skada eller sjukdom som han ådrager sig under tjänstgöring föreskrives i familjebidragslagen (1978: 520), lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd och lagen (1977: 266) om statlig ersättning vid ideell skada.

14 §⁴

Om befrielse för vissa befattningshavare eller yrkesgrupper från fullgörande av civilförsvarsplikt äger regeringen meddela bestämmelser.

Förklarar civilförsvarspliktig att bruk av vapen mot annan icke är förenligt med hans allvarliga personliga övertygelse och gör han genom intyg av minst två trovärdiga personer sannolikt, att hans inställning till vapenbruk är allvarligt grundad, får tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten icke åläggas honom.

Då civilförsvarspliktig första gången gjort framställning, som avses i andra stycket, skall han intill dess ärendet slutligt avgjorts vara fri från skyldighet att tjänstgöra inom ordnings- och bevakningstjänsten.

Särskilda bestämmelser om tjänstgöringsskyldighet utanför civilförsvaret finns i lagen (1984: 000) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

19 §

Under högsta civilförsvarsberedskap *må ej* den, som är inskriven i civilförsvaret och krigsplacerad för tjänstgöring i lokalt civilförsvaret, utan medgivande av civilförsvarschefen eller den civilförsvarschefen bestämmer lämna civilförsvarsområdet, *såvida ej tjänstgöring utanför området ålagts honom enligt lagen den 17 december 1943 om polisens ställning under krig.*

Under högsta civilförsvarsberedskap *får inte* den som är inskriven i civilförsvaret och krigsplacerad för tjänstgöring i det lokala civilförsvaret lämna civilförsvarsområdet utan medgivande av civilförsvarschefen eller den civilförsvarschefen bestämmer.

Vad sålunda stadgats skall icke utgöra hinder för den som har sin arbetsplats eller stadigvarande bostad utom civilförsvarsområdet att, då hans tjänstgöring i civilförsvaret tillåter det, begiva sig till arbetsplatsen eller bostaden.

⁴Senaste lydelse 1978: 526.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

65 §

För utrönande av vilka åtgärder som vidtagits eller böra vidtagas inom eller vid anläggning eller byggnad för bevakning, som ankommer på civilförsvaret, eller eljest till skydd mot skada av fientlig verksamhet, som ock i vad mån anläggningen eller byggnaden lämpligen kan användas för civilförsvaret äger civilförvarsmyndighet besiktiga anläggningen eller byggnaden.

Civilförvarsmyndigheten får besikta en anläggning eller byggnad för att ta reda på vilka åtgärder som har vidtagits eller bör vidtas där till skydd mot skada av fientlig verksamhet eller för att se om anläggningen eller byggnaden lämpligen kan användas för civilförsvaret.

För utrönande om och i vad mån skyddsrum bör anordnas eller förberedast inom anläggning eller byggnad äger kommunen besiktiga anläggningen eller byggnaden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för dem som efter lagens ikraftträdande alltjämt är krigsplacerade för tjänstgöring inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst samt för den verksamhet som har samband med deras tjänstgöring.

3 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m.

Häri genom föreskrivs att 5 § lagen (1940: 358)¹ med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Ägare eller innehavare av anläggning, som avses i 4 §, är skyldig att tillåta besiktning av anläggningen genom länsstyrelsens försorg för utrönande av vilka åtgärder enligt 4 § som kunna erfordras ävensom att tåla sådan åtgärd, om han icke själv är skyldig att vidtaga den. Medför åtgärden kostnad eller skada för honom är han berättigad till ersättning enligt vad som stadgas i 4 §.

Ägaren eller innehavaren av en anläggning som avses i 4 § är skyldig att tillåta att länsstyrelsen besiktar den för att ta reda på vilka åtgärder enligt 4 § som kan behövas. Ägaren eller innehavaren är också skyldig att tåla att sådana åtgärder vidtas i de fall han inte själv skall vidta dem. Medför åtgärden kostnad eller skada för honom har han rätt till ersättning enligt vad som föreskrivs i 4 §.

¹ Lagen omtryckt 1960: 75.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Då bevakningen av en anläggning eller en byggnad ankommer på försvarsmakten, får en militär myndighet besikta den för att ta reda på vilka åtgärder som har vidtagits eller bör vidtas för bevakningen.

Denna lag träder i kraft den juli 1984.

4 Förslag till**Lag om ändring i brottsbalken**

Häriigenom föreskrivs att 22 kap. 14 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

22 kap.

14 §²

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, är skyldig att delta i rikets försvar, å skyddsvakt som har förordnats med stöd av 10 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. *samt å den som tillhör sådan tjänstegen inom civilförsvaret, vars personal jämlikt regeringens förordnande är skyldig att utöva verksamhet som åvilar försvarsmakten.*

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av 21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, är skyldig att delta i rikets försvar *samt* å skyddsvakt som har förordnats med stöd av 10 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

² Senaste lydelse 1980: 579.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av försvarsmakten, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock anses såsom krigsman.

Beträffande krigsfånge, krigsdeltagare som internerats vid krig under vilket riket är neutralt och utländsk man som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård skall i tillämpliga delar gälla vad för krigsman är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984. För dem som efter lagens ikraftträdande alltjämt är krigsplacerade för tjänstgöring inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst gäller äldre bestämmelser fortfarande.

5 Förslag till**Lag om ändring i familjebidragslagen (1978: 520)**

Härigenom föreskrivs att 3 § familjebidragslagen (1978: 520) skall ha nedan angivna lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*3 §¹

Med tjänstepliktig avses den som har inkallats för att

1. enligt värnpliktslagen (1941: 967) eller lagen (1966: 413) om vapenfri tjänst fullgöra grundutbildning eller repetitionsutbildning i omedelbar avslutning till grundutbildningen,

2. fullgöra sådan föreskriven utbildning till befattning för kompanibefäl eller motsvarande utbildning som icke fullgörs enligt värnpliktslagen.

3. tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret, om utbildningen eller tjänstgöringen skall pågå minst fem dagar i följd och icke ger rätt till dagpenning som motsvarar vad värnpliktig erhåller under repetitionsutbildning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarslagen (1960: 74) och den som har inkallats till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst än som anges första stycket.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarslagen (1960: 74) eller lagen (1984: 000) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret och den som har inkallats till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst än som anges i första stycket.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

¹ Senaste lydelse 1981: 417.

6 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som fullgör tjänstgöring eller genomgår utbildning eller in-
skrivningsprövning enligt värn-
pliktslagen (1941: 967), lagen
(1966: 413) om vapenfri tjänst, ci-
vilförsvarslagen (1960: 74) eller 6 §
lagen (1981: 292) om tjänsteplikt för
hälso- och sjukvårdspersonal samt
veterinärpersonal m. m.,

1. den som fullgör tjänstgöring el-
ler genomgår utbildning eller in-
skrivningsprövning enligt värn-
pliktslagen (1941: 967), lagen
(1966: 413) om vapenfri tjänst, ci-
vilförsvarslagen (1960: 74), 6 § la-
gen (1981: 292) om tjänsteplikt för
hälso- och sjukvårdspersonal samt
veterinärpersonal m. m. eller lagen
(1984: 000) om skyldighet för civil-
försvarspliktiga att tjänstgöra
utanför civilförsvaret,

2. den som deltar i räddningstjänst eller övning med brandstyrka enligt
brandlagen (1974: 80), skyddsarbete enligt lagen (1960: 331) om skyddsät-
gärder vid olyckor i atomanläggningar m. m. eller flygräddningstjänst en-
ligt luftfartslagen (1957: 297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som
avses i 12 § lagen (1980: 621) med särskilda bestämmelser om vård av
unga, i ett hem som avses i 11 § lagen (1981: 1243) om vård av missbrukare
i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen
eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

Regeringen får föreskriva att lagen skall tillämpas även på den som
frivilligt deltar i verksamhet inom totalförsvaret eller i annat fall än som
avses i första stycket deltar i verksamhet för att avvärja eller begränsa
skada på människor eller egendom eller i miljön.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

¹ Senaste lydelse 1981: 1250.

FÖRSVARSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-11-03

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden Lundkvist, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Rainer, Bodström, Göransson, Gradin, Dahl, R. Carlsson, Holmgren, Thunborg

Föredragande: statsrådet Thunborg

Lagrårsremiss med förslag till lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret, m.m.

1 Inledning

Civilförsvarets uppgift är enligt 1 § första stycket civilförsvarslagen (1960: 74) att i de hänseenden som regeringen bestämmer utöva dels sådan verksamhet för rikets försvar som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som inte åvilar försvarsmakten, dels annan likartad verksamhet. I andra stycket i samma paragraf föreskrivs att det skall finnas särskilda tjänstegrenar för olika slag av civilförsvarsverksamhet. En uppräknig och beskrivning av tjänstegrenarna finns i 3 § civilförsvarskungörelsen (1960: 377). Enligt denna bestämmelse hänförs till civilförsvarets verksamhet bl. a. tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst för upprätthållande av ordning och för bevakning. Regeringen får enligt 1 § tredje stycket civilförsvarslagen förordna, att personal som krigsplacerats för tjänstgöring inom denna tjänstegren skall då riket är i krig, vara skyldig att i anslutning till tjänstegrenen åvilande uppgifter utöva också sådan försvarsverksamhet som annars faller på försvarsmakten. Enligt lagrummet skall sådan personal under krig tillhöra försvarsmakten.

Ordnings- och bevakningstjänsten ombesörjs i huvudsak av beväpnade ordnings- och bevakningsenheter. Skyldigheten för civilförsvaret att svara för ordningsuppgifter härrör från år 1944. Bevakningsuppgifterna fördes till civilförsvaret år 1948 från den s. k. landstormspolisen.

Sedan länge har en överföring av civilförsvarets ordnings- och bevakningstjänst till någon annan huvudman varit aktuell. Under årens lopp har flera utredningar uttalat sig för detta. Det främsta skälet har varit att genom att avvärja civilförsvaret förbättra det folkrättsliga skyddet och säkerheten för civilförsvarets personal i krig. Ett annat skäl har varit att man har velat göra civilförsvaret till en rent humanitär organisation. Med

stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Krönmark, en särskild utredare (Fö 1977: 04) för att utreda frågan. Utredningen lämnade i december 1978 betänkandet (Ds Fö 1978: 9) Överföring av civilförsvarets ordnings- och bevakningsenheter till andra myndigheter.

Utredningen föreslog bl. a. att ordningsuppgifterna skulle föras till polisväsendet och bevakningsuppgifterna till försvarsmakten. Rekryteringen av personal för dessa uppgifter föreslogs grunda sig på den allmänna civilförsvarsplikten. För den personal som skulle gå till försvarsmakten förutsattes detta ske med utnyttjande av lagen (1952: 269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra inom krigsmakten. För polisväsendets behov föreslogs en ny, motsvarande lag om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra inom polisväsendet.

Utredningens betänkande remissbehandlades. Remissopinionen var delad beträffande personalrekryteringen. Vissa remissinstanser avstyrkte förslaget eftersom det innebar att vissa civilförsvarspliktiga även i fortsättningen skulle vara beväpnade. Betänkandet lades till grund för förslag till 1979/80 års riksmöte. I propositionen föreslogs (prop. 1979/80: 100 bil. 7 s. 290 – 316) att, såsom utredningen förordade, bevakningsuppgifterna skulle föras till försvarsmakten och ordningsuppgifterna till polisväsendet. I fråga om personalrekryteringen uttalade föredraganden, statsrådet Krönmark, att han ansåg att det fanns visst fog för de invändningar mot förslaget som kommit fram under remissbehandlingen. Härfter anförde han bl. a. följande: "Skulle det visa sig omöjligt att t. ex. rekrytera personal till polisen på frivillig väg och till försvarsmakten via en förlängd värnplikt, kan det rekryteringsförslag som utredaren har lämnat bli aktuellt. Inom den sittande försvarskommittén övervägs f. n. totalförsvarets personalförsörjning. Jag förutsätter att den här aktuella frågan behandlas i detta sammanhang och att kommittén kommer med förslag i ämnet".

Riksdagen godtog de riktlinjer för överföringen som regeringen förordat (FöU 1979/80: 13, rskr 1979/80: 316).

I ett beslut den 10 december 1981 föreskrev regeringen att planeringen skulle inriktas så att överförandet av ordningsuppgifterna till polisväsendet kunde äga rum den 1 juli 1984.

I 1983 års budgetproposition (prop. 1982/83: 100 bil. 4 s. 47) uttalade chefen för justitiedepartementet mot bakgrund av det pågående arbetet i 1981 års polisberedning med den lokala polisorganisationen bl. a. att frågan om överföring av civilförsvarets ordningsuppgifter till polisväsendet hade sådant samband med arbetet i polisberedningen att den närmare borde övervägas av denna beredning och att han därför, efter samråd med min företrädare, hade för avsikt att föreslå regeringen att polisberedningen fick i uppdrag att närmare studera dessa frågor och att frågan om tidpunkten för överföringen fick tas upp när polisberedningens förslag i denna del förelåg. Han uttalade vidare att siktet borde vara inställt på en överföring den 1 juli 1986.

När det gäller personalrekryteringen kan jag konstatera att försvarskommittén inte tog upp frågan till behandling och att den inte heller löstes i 1982 års försvarsbeslut. Vid överläggningar med företrädare för justitiedepartementet och rikspolisstyrelsen har framkommit att frågan om rekrytering av personal till ordningsuppgifterna inte synes kunna lösas helt på frivillig väg. Med anledning härav har inom försvarsdepartementet utarbetats en promemoria (Ds Fö 1983: 4) med förslag till särskild lagstiftning i ämnet.

Promemorian bör fogas som *bilaga 1* till protokollet i detta ärende.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av deras yttranden bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

2 Allmän motivering

2.1 Civilförsvarspliktigas tjänstgöringsskyldighet utanför civilförsvaret

Mitt förslag: Genom en särskild lag åläggs de civilförsvarspliktiga en skyldighet att tjänstgöra utanför civilförsvaret. Lagen (1952: 269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra inom krigsmakten ersätts av den föreslagna lagen.

Förslaget i promemorian: Överensstämmer med mitt förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av dem tillstyrker eller lämnar förslaget i promemorian utan erinran. Några är kritiska och menar att målet att helt avväpna civilförsvaret inte kan nås så länge vissa civilförsvarspliktiga kommer att vara beväpnade. Tre remissinstanser avvisar förslaget helt.

Skäl för mitt förslag: Som jag tidigare har anfört förutsattes det vid beslutet vid 1979/80 års riksmöte att utredningens förslag skulle tas upp till en ny prövning om personalrekryteringen inte kunde ske på frivillig väg, men att försvarskommittén skulle komma att behandla frågan. Kommittén tog emellertid inte upp frågan och den löstes inte heller i 1982 års försvarsbeslut. Det har vid överläggningar med företrädare för justitiedepartementet och rikspolisstyrelsen framkommit att personalen till ordningsuppgifterna inte helt kan rekryteras med frivilliga. Det är alltså tydligt att det behövs någon form av pliktlag för att lösa frågan.

När det gäller att rekrytera personal för bevakningsuppgifterna är behovet av en särskild plikt för närvarande inte lika stort. Överbefälhavaren och chefen för armén har i sina remissyttranden uttalat att den nya organi-

sation inom försvarsmakten som successivt skall ta över bevakningsuppgifterna i sin helhet kan tillföras värnpliktiga eftersom det f.n. finns ett ganska stort överskott av värnpliktiga. Som överbefälhavaren och chefen för armén anført kommer emellertid överskottet av värnpliktiga att minska på 1990-talet.

Det kan därför enligt min mening inte uteslutas att det i framtiden kan komma att behövas en särskild plikt vid sidan av värnplikten som en kompletterande möjlighet att rekrytera personal för bevakningsuppgifterna.

Även inom andra verksamhetsfält inom totalförsvaret har frågan om personalförsörjningen aktualiserats. Statsmakterna har i 1982 års försvarsbeslut uttalat sig för att vissa sjukvårdsenheter förs över från civilförsvaret till nya huvudmän. Härigenom har det uppstått ett behov av någon form av pliktjänstgöring för den personal som inte kan anses som hälso- och sjukvårdspersonal. För att tillfredsställande kunna genomföra utbildning och övning i fredstid för uppgifter i krig kan även i andra fall någon form av plikt behöva finnas. Det kan exempelvis gälla viss personal inom det ekonomiska försvaret.

Vad jag nu har anført visar att någon form av tjänsteplikt behövs för att kunna rekrytera personal till sådana områden inom totalförsvaret som inte omfattas av civilförsvarsplikten eller värnplikten samt att kunna öva denna personal i fredstid. Lagstiftning är därför nödvändig.

Jag kan inte dela den uppfattning som ligger bakom kritiken mot förslaget i promemorian att lösa rekryteringsproblemen med civilförsvarsplikten som grund. Farhågorna att civilförsvaret och dess personal skulle kunna komma att betraktas på ett felaktigt sätt bara därför att civilförsvarspliktiga tjänstgör inom andra verksamhetsområden är enligt min mening överdrivna. Det i sammanhanget väsentliga måste vara att det inte finns beväpnad personal i civilförsvarets verksamhet. Jag anser att det är en lämplig lösning att genom en särskild lag ålägga civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret. Jag förordar dock, som framgår av det följande, en något enklare lagstiftningsteknik än den som använts i promemorian.

2.2 När tjänstgöringsskyldighet skall föreligga

Mitt förslag: Tjänstgöringsskyldigheten skall föreligga under samma förutsättningar och i samma omfattning som tjänstgöringsskyldigheten enligt civilförsvarslagen (1960: 74).

Förslaget i promemorian: Tjänstgöringsskyldigheten skall föreligga vid krig. Efter särskilt förordnande av regeringen kan skyldigheten utsträckas till att gälla också i följande situationer, nämligen när Sverige är i krigsfara, eller när det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket har befunnit sig i. Regeringen kan även

besluta om tjänstgöringsskyldighet när det är nödvändigt med hänsyn till försvarsberedskapen. Skyldighet att tjänstgöra skall också föreligga vid utbildning och övning.

Remissinstanserna: Med undantag av de tre remissinstanser som avvisar hela förslaget har de ingen erinran mot förslaget i denna del.

Skäl för mitt förslag: Den i promemorian föreslagna lagen är konstruerad som en fullmaktslag. Den skyldighet som lagen lägger på den civilförsvarspiktige framstår därför som en ny plikt utan den koppling till civilförsvarssplikten som är avsedd. AMS har också kritiserat promemoriaförslaget från den utgångspunkten och särskilt anmärkt på att gränsen mellan den föreslagna lagen och tjänstepliktslagen blir oklar.

Mot den bakgrunden har jag valt att utforma lagen så att den bara reglerar skyldigheten att tjänstgöra utanför civilförsvaret medan tjänstgöringsskyldigheten som sådan följer av civilförsvarssplikten. Det är då inte heller nödvändigt att använda konstruktionen med fullmaktslag.

Civilförsvarssplikten innebär enligt 11 § civilförsvarslagen att alla som bor i landet och är mellan 16 och 65 år gamla är skyldiga att tjänstgöra i civilförsvaret i den utsträckning som deras kroppskrafter och hälsotillstånd medger.

Omfattningen av civilförsvarssplikten regleras av 12 §. När civilförsvarsberedskap råder, dvs. när landet är i krig eller krigsfara, skall den civilförsvarspiktige tjänstgöra i den omfattning som är nödvändig med hänsyn till den fiendliga verksamheten eller faran för sådan samt till behovet av utbildning och övning i civilförvarstjänst. Även under tid då det inte är civilförsvarsberedskap kan regeringen genom förvaltningsbeslut förordna att civilförsvarspikt skall fullgöras, om det är nödvändigt med hänsyn till försvarsberedskapen. I sådana fall får dock den civilförsvarspiktige inte tas i anspråk längre tid än sammanlagt högst 30 dagar eller, om han också är värnpliktig, 180 dagar.

Mitt förslag innebär att den civilförsvarspiktige skall vara skyldig att i den omfattning som anges i civilförsvarslagen tjänstgöra utanför civilförsvaret. Härav följer att han också i fråga om skyldigheten att under normala fredsförhållanden delta i utbildning och övningar blir underkastad civilförsvarslagens regler.

2.3 Var tjänstgöringsskyldigheten skall fullgöras

Mitt förslag: Tjänstgöringsskyldigheten skall fullgöras i annan verksamhet inom totalförsvaret än civilförsvaret. Uttagning för tjänstgöringen skall verkställas av myndigheter som regeringen bestämmer. Andra än de som har uttagits till ordnings- eller bevakningstjänst skall dock inte vara skyldiga att tjänstgöra i verksamhet som är förenad med egentliga stridsuppgifter. Under tjänstgöringen skall den civilförsvarspiktige tillhöra den verksamhet som han deltar i.

Förslaget i promemorian: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag. I promemorians lagförslag saknas emellertid begränsningen av skyldigheten att tjänstgöra i verksamhet som är förenad med egentliga stridsuppgifter.

Remissinstanserna: De flesta lämnar förslaget utan erinran. Några remissinstanser menar att förslaget går för långt och att gränsen mellan allmänna tjänstepliktslagen och den föreslagna lagen blir oklar. En remissinstans pekar på att olika löne- och arbetsvillkor för de olika kategorierna av tjänstepliktiga kan komma att skapa problem.

Skäl för mitt förslag: Syftet med lagförslaget är främst att tillgodose behovet av personal för de ordnings- och bevakningsuppgifter som överförs till polisväsendet och försvarsmakten samt de områden inom vilka lagen (1952: 269) om skyldighet för civilförsvarspiktig att tjänstgöra vid krigsmakten är tillämplbar. I begränsad omfattning bör även andra verksamheter kunna komma i fråga, exempelvis uppgifter inom sjukvården och det ekonomiska försvaret. Ordnings- och bevakningstjänst är verksamheter som i vissa fall kan vara förenade med egentliga stridsuppgifter. I övrigt bör inte sådana uppgifter omfattas av den föreslagna tjänstgöringsskyldigheten. Utan en sådan begränsning skulle lagförslaget innebära en avsevärd utvidgning av värnplikten vilket givetvis inte är meningen. Begränsningen bör komma till uttryck i lagen genom en bestämmelse som innebär att bara den som har uttagits till ordnings- eller bevakningstjänst är skyldig att tjänstgöra i verksamhet som är förenad med egentliga stridsuppgifter.

Vilka verksamhetsområden som tjänstgöringsskyldigheten skall gälla för får bestämmas av regeringen genom verkställighetsföreskrifter till lagen.

I lagen bör föreskrivas att den civilförsvarspiktige, då han tjänstgör utanför civilförsvaret skall tillhöra den verksamhet som han deltar i. Med anledning av vissa remissuttalanden vill jag framhålla att detta innebär att den som åläggs ordningsuppgifter inom polisen blir polisman och den som tjänstgör inom försvarsmakten blir krigsman.

I övrigt bör i så stor utsträckning som möjligt civilförsvarslagens bestämmelser göras tillämpliga på den som med stöd av lagen åläggs att tjänstgöra utanför civilförsvaret. Han bör således ha samma förmåner. Han bör också lyda samma regler i fråga om påföljd för underlåtenhet att fullgöra tjänstgöringsskyldigheten. I denna del hänvisas till specialmotiveringen. Den föreslagna lagen medför följdändringar i civilförsvarslagen (1960: 74), lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m., brottsbalken, familjebidragslagen (1978: 520) och lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd. Även här hänvisas till specialmotiveringen.

I första hand bör givetvis uttagning ske av lämpliga frivilliga. Skyldigheten bör inte omfatta den som fullgör militärtjänst eller vapenfri tjänst eller annan tjänsteplikt.

2.4 Rätt att slippa tjänstgöring som är förenad med vapenbruk

Mitt förslag: Är tjänstgöring enligt den föreslagna lagen förenad med bruk av vapen, får den civilförsvarspliktige inte åläggas sådan tjänstgöring, om det kan antas att bruk av vapen mot annan är så oförenligt med den civilförsvarspliktiges allvarliga personliga övertygelse att han inte kommer att fullgöra tjänstgöringen.

Förslaget i promemorian: Överensstämmer i huvudsak med mitt förslag.

Remissinstanserna: Bortsett från en detaljanmärkning har ingen haft någon erinran mot förslaget.

Skäl för mitt förslag: Uppgifterna inom försvarsmakten och ordningsuppgifterna inom polisväsendet innebär att personalen tvingas bära vapen. Samma möjligheter som f. n. finns inom civilförsvarslagstiftningen för den som har betänkligheter mot vapenbruk att befrias från skyldigheten att fullgöra ordnings- och bevakningsuppgifter bör också erbjudas inom ramen för denna lagstiftning. Eftersom uttagningen i första hand sker av frivilliga kommer en sådan föreskrift dock inte att ha alltför stor betydelse. I verkställighetsföreskrifter får anges hur prövningen av samvetsbetänkligheterna skall utformas.

2.5 Ikraftträdande

För att underlätta det fortsatta arbetet med att planlägga och verkställa överföringen av ordnings- och bevakningsuppgifterna till polisväsendet resp. försvarsmakten bör den nya lagen och de av denna föranledda lagändringarna träda i kraft den 1 juli 1984. Vissa övergångsproblem kräver en särskild reglering varom jag hänvisar till specialmotiveringen.

3 Upprättade lagförslag

I enlighet med det anförda har inom försvarsdepartementet upprättats förslag till

1. lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret,
2. lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74),
3. lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,
4. lag om ändring i brottsbalken,

5. lag om ändring i familjebidraglagen (1978: 520),

6. lag om ändring i lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd.

Förslaget under 4 har upprättats i samråd med chefen för justitiedepartementet. Förslaget under 6 har upprättats i samråd med chefen för socialdepartementet.

Förslagen bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 3*.¹

4 Specialmotivering

4.1 Förslaget till lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret

1 § En civilförsvarspliktig är under de förutsättningar och i den omfattning som anges i 12 § 1 – 3 mom. civilförsvarslagen (1960: 74) skyldig att tjänstgöra i annan verksamhet inom totalförsvaret än civilförsvarets verksamhet. Uttagning för sådan tjänstgöring skall verkställas av myndigheter som regeringen bestämmer. Skyldighet att tjänstgöra i verksamhet som är förenad med egentliga stridsuppgifter har dock bara de civilförsvarspliktiga som har uttagits till ordnings- eller bevakningsuppgifter.

Den civilförsvarspliktige skall under tjänstgöringen tillhöra den verksamhet som han deltar i.

Första stycket. Här anges den yttre ramen för tjänstgöringsskyldigheten. Den närmare preciseringen av vilka områden inom totalförsvaret som tjänstgöringsskyldigheten skall gälla för får bestämmas i verkställighetsföreskrifter till lagen. Beträffande innebörden av begreppet totalförsvaret kan ledning hämtas i annan lagstiftning. Det förekommer t. ex. i förfogandelagen (prop. 1977/78: 72 s.87) och i 19 kap. 5 § brottsbalken (prop. 1979/80: 176, s. 8 – 9, 49 – 50, 52 – 53 och JuU 1981/82: 8, s. 26 – 27).

Hänvisningen till 12 § 2 och 3 mom. civilförsvarslagen (1960: 74) innebär att den civilförsvarspliktige är skyldig att utbilda sig och öva under högst trettio dagar och att han är skyldig att under varje följd av fyra kalenderår delta högst tio dagar i övning. En del av nämnda tid får efter föreskrift av regeringen användas uteslutande till utbildning. Den som är värnpliktig kan åläggas att delta i utbildning och övning under den längre tid som han efter uttagningen till tjänstgöring enligt denna lag kunnat åläggas att tjänstgöra vid försvarsmakten.

Utbildningen och övningen bör normalt äga rum inom den organisation som den tjänstepliktige skall tillhöra i krig. Inget hindrar att vederbörande utbildas eller övas på någon av civilförsvarets anläggningar. I detta fall bör givetvis vapenbruk inte förekomma.

¹ Bilagan har uteslutits här. Förslagen är likalydande med dem som är fogade till propositionen fränsett några redaktionella ändringar och att fjärde meningen saknades i 1 § första stycket i det under 1 avgivna förslaget.

Andra stycket. I detta stycke föreskrivs att den civilförsvarspliktige under sådan tjänstgöring som avses i lagen tillhör den verksamhet som han deltar i. Tjänstgör han inom försvarsmakten är han att anse som krigsman med de rättigheter och skyldigheter som detta medför. Tjänstgör han inom polisväsendet är han att anse som polisman och följer vad som i övrigt gäller för polismän. Det innebär bl. a. att han kan vara skyldig att i den omfattning som regeringen föreskriver delta som polisman i rikets försvar. Som anförts i den allmänna motiveringen under 2.3 är den uppgift som den tjänstgöringsskyldige har uttagits för av betydelse när det gäller att bestämma vad som skall gälla för honom.

2 § Är tjänstgöring enligt denna lag förenad med bruk av vapen, får den civilförsvarspliktige inte åläggas sådan tjänstgöring, om det kan antas att bruk av vapen mot annan är så oförenligt med den civilförsvarspliktiges allvarliga personliga övertygelse att han inte kommer att fullgöra tjänstgöringen.

Bestämmelsen är formulerad i överensstämmelse med motsvarande text i 1 § lagen (1966: 413) om vapenfri tjänst.

3 § Bestämmelserna i 12 § 5 mom., 13, 15, 16, 18, 21, 77 och 78 §§, 79 § 1 – 3 mom., 81 och 83 §§ civilförsvarslagen (1960: 74) skall tillämpas på den som tjänstgör enligt denna lag. Vid tillämpningen av dessa bestämmelser skall med civilförsvaret avses verksamhet enligt denna lag.

I denna paragraf finns en uppräkningslista av de ytterligare bestämmelser i civilförsvarslagen (1960: 74) som skall tillämpas på den som tjänstgör enligt denna lag. Bestämmelserna gäller bl. a. förmåner, skyldighet att lämna vissa uppgifter, att inställa sig till inskrivning och att efterkomma kallelse till tjänstgöring. Även vissa bestämmelser om hämtning, vite och ansvar finns med i uppräkningslistan. Givetvis gäller bestämmelserna endast i de delar som de är tillämpliga på den som är tjänstgöringsskyldig enligt denna lag. Exempelvis ligger det i sakens natur att denne inte berörs av vad som föreskrivs i 15 § civilförsvarslagen om anmaning av civilförsvarschefen.

4.2 Förslaget till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74)

1 §

Första och andra styckena. Dessa stycken är oförändrade.

Tredje stycket. I detta finns bestämmelser om personal som har krigsplacerats för tjänstgöring inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst. Eftersom denna tjänstegren upphör upphävs tredje stycket.

6 §

Första, andra och tredje styckena. Dessa stycken ändras inte.

Fjärde stycket. Här finns bl. a. bestämmelser om att tjänsteman vid polisväsendet är skyldig att motta uppdrag som civilförsvarschef eller som distriktschef inom civilförsvaret. Enligt den praxis som har utvecklats genom åren brukar tjänstemän vid polisväsendet inte förordnas på chefsbefattningar inom civilförsvaret. Anledningen torde vara att civilförsvaret och polisväsendet mer och mer har kommit att betraktas som samverkande organ. Då ordningsuppgifterna förs över från civilförsvaret till polisväsendet blir detta synsätt alltmer befogat. Bestämmelserna om skyldighet för tjänsteman i polisväsendet att motta nämnda uppdrag tas därför bort. Detta innebär givetvis inget förbud för tjänstemannen att motta ett sådant uppdrag.

12 § 5 mom.

Första stycket. Detta stycke ändras inte.

Andra stycket. Staten meddelar grupplivförsäkring åt de civilförsvarspliktiga bl. a. under föreskriven tjänstgöring vid försvarsmakten. Denna tjänstgöring grundar sig på lagen (1952: 269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten. Den lagen upphävs. Vad som sägs om föreskriven tjänstgöring vid försvarsmakten tas därför bort.

Tredje och fjärde styckena. Inga ändringar görs.

14 §

Första stycket. Stycket är oförändrat.

Andra och tredje styckena. Civilförsvaret kommer i framtiden inte att ha någon beväpnad personal. Bestämmelserna i andra och tredje styckena om den som hyser betänkligheter mot att bruka vapen mot annan tas därför bort. I stället införs i ett nytt andra stycke en hänvisning till lagen om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

19 §

Första stycket. Ändringen är föranledd av att ordningsuppgifterna förs över från civilförsvaret till polisväsendet.

Andra stycket. Ingen ändring görs.

65 §

Första stycket. Här finns bl. a. en bestämmelse om rätt för civilförsvarsmyndighet att besiktiga en anläggning eller en byggnad i samband med bevakningsuppgift som ankommer på civilförsvaret. Eftersom bevakningsuppgifterna skall föras över till försvarsmakten tas bestämmelsen om besiktning för detta ändamål bort. I stället förs en motsvarande bestämmelse in i 5 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

Andra stycket. Inga ändringar görs.

Ikraftträdandebestämmelser

F. n. pågår en överföring av civilförsvarets bevakningsuppgifter till försvarsmakten. Överföringen beräknas vara slutförd den 1 juli 1987. När det gäller övergången av civilförsvarets ordningsuppgifter till polisväsendet är tidpunkten mera oklar. Som jag anført i avsnittet 2.6 bör den nya lagen och de av denna föranledda lagändringarna träda i kraft den 1 juli 1984 för att underlätta arbetet med att planlägga och verkställa överföringarna. Intill dess övergångarna blivit slutförda måste emellertid äldre bestämmelser gälla för dem som efter lagens ikraftträdande alltjämt är krigsplacerade för tjänstgöring inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst samt för den verksamhet som har samband med deras tjänstgöring. Övergångsbestämmelsen har utformats i enlighet härmed.

4.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

5 §

Första stycket. Ändringen är redaktionell.

Andra stycket. Enligt 65 § civilförsvarslagen (1960: 74) får civilförsvarsmyndighet besiktiga anläggning eller byggnad som skall bevakas av civilförsvarsmyndighet. Den som äger eller innehar viss anläggning är enligt den nu aktuella paragrafen skyldig att tillåta besiktning genom länsstyrelsens försorg för att utröna vilka skyddsåtgärder som bör vidtas. Bevakningsuppgifterna förs nu över från civilförsvaret till försvarsmakten. Genom ett nytt andra stycke i paragrafen får militär myndighet den rätt som tillkommer civilförsvarsmyndighet enligt 65 § civilförsvarslagen att besiktiga anläggning eller byggnad som skall bevakas. Bestämmelsen om civilförsvarsmyndighetens besiktningsrätt i dessa fall tas i stället bort från sistnämnda lagrum. Medför besiktning enligt första stycket kostnad eller skada för ägaren eller innehavaren av anläggningen är denne berättigad till ersättning. Däremot har ersättning för civilförsvarsmyndighets besiktning enligt 65 § civilförsvarslagen inte kunnat utgå. Någon ändring härvidlag är inte avsedd när besiktningsrätten nu förs över på militär myndighet. För besiktning enligt andra stycket kan ersättning därför inte utgå.

4.4 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

22 kap. 14 §

Första stycket. I denna paragraf regleras f. n. vilken personal som är att anse som krigsmän. Bl. a. är enligt första stycket den som tillhör sådan tjänstegren inom civilförsvaret vars personal jämlikt regeringens förordnande är skyldig att utöva verksamhet som åvilar försvarsmakten att anse som krigsman. Eftersom denna kategori av civilförsvarspersonal kommer att avskaffas utgår denna bestämmelse ur första stycket.

Andra och tredje styckena. Bestämmelserna är oförändrade.

Det kan anmärkas att även 24 kap. 2 § brottsbalken innehåller bestämmelser som blir inaktuella i den nya ordningen. Chefen för justitiedepartementet kommer enligt vad jag har inhämtat att anmäla frågan om en ändring av den paragrafen i annat sammanhang.

Ikraftträdandebestämmelser

Av skäl som anförts i avsnitt 4.2 måste äldre bestämmelser gälla för dem som efter lagens ikraftträdande alltjämt är krigsplacerade för tjänstgöring inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst. Övergångsbestämmelsen har utformats i enlighet härmed.

4.5 Förslaget till lag om ändring i familjebidragslagen (1978: 520)

3 §

Första stycket. Inga ändringar görs.

Andra stycket. Ändringen föranleds av lagen om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

4.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd

1 §

Första stycket. Ändringen föranleds av lagen om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

Andra stycket. Stycket ändras ej.

5 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande inhämtas över lagförslagen.

6 Beslut

Regeringen beslutar i enlighet med föredragandens hemställan.

Bilaga 1

Förslag till lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

Promemoria utarbetad inom
försvarsdepartementet

Ds Fö 1983:4

Innehållsförteckning

- 1 Inledning
- 2 Nuvarande ordning
- 3 Utredningen
- 4 Överväganden och förslag
- 5 Specialmotivering
- 6 Författningsförslag

1 Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande tillkallade dåvarande chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Krönmark, en särskild utredare (Fö 1977:04) för att utreda frågan om överföring av vissa av civilförsvarets ordnings- och bevakningsuppgifter till andra myndigheter. Utredningen lämnade i december 1978 betänkandet (Ds Fö 1978:9) Överföring av civilförsvarets ordnings- och bevakningsuppgifter till andra myndigheter.

Utredningen föreslog bl.a. att ordningsuppgifterna skulle överföras till polisväsendet och bevakningsuppgifterna till försvarsmakten. Rekryteringen av personal för dessa uppgifter föreslogs grunda sig på den allmänna civilförsvarsplikten. För den personal som skulle gå till försvarsmakten förutsattes detta ske med utnyttjande av lagen (1952:269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra inom försvarsmakten. För polisväsendets behov föreslogs en ny, motsvarande lag om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra inom polisväsendet.

Utredningens betänkande lades efter remissbehandling till grund för förslag till 1979/80 års riksmöte. I propositionen föreslogs (prop. 1979/80:100 bilaga 7 s. 290-316) att, såsom utredningen förordade, bevakningsuppgifterna skulle föras över till försvarsmakten och ordningsuppgifterna till polisväsendet. Riksdagen tog inte ställning till tidpunkten för överförandet. I fråga om personalrekryteringen, där remissopinionen var delad, anförde föredraganden, statsrådet Krönmark, bl.a. följande: "Skulle det visa sig omöjligt att t.ex. rekrytera personal till polisen på frivillig väg och till försvarsmakten via en förlängd värnplikt, kan det rekryteringsförslag som utredaren har lämnat bli aktuellt. Inom den sittande försvarskommittén övervägs f.n. totalförsvarets personalförsörjning. Jag förutsätter att den här aktuella frågan behandlas i detta sammanhang och att kommittén kommer med förslag i ämnet".

Försvarskommittén tog emellertid inte upp denna fråga till behandling. Inte heller i 1982 års försvarsbeslut löstes frågan. Vid förnyade överläggningar med företrädare för justitiedepartementet och rikspolisstyrelsen har framkommit att personalförsörjningsfrågan inte synes kunna lösas helt på frivillig väg. Någon form av plikt måste nog finnas. Med anledning härav har i denna promemoria tagits upp frågan om särskild lagstiftning i ämnet.

2 Nuvarande ordning

Den nuvarande skyldigheten för det allmänna civilförsvaret att svara för vissa ordningsuppgifter härrör från år 1944. Då tillkom den s.k. ordningstjänsten. Personalen inom denna hade till uppgift att under beredskap upprätthålla ordningen i skyddsrummen och svara för ordningen i samband med annan civilförsvarsverksamhet. Bevakningsuppgifterna tillfördes civilförsvaret år 1948. Dessa som tidigare låg på den s.k. landstormspolisen avsåg bevakningen av civila skyddsföremål, dvs. föremål som inte tillhör försvarsmakten men ändå är viktiga för totalförsvaret.

Ordnings- och bevakningstjänsten ombesörjs numera i huvudsak av ordningsenheter och bevakningsenheter. Personalen i bevakningsenheterna är beväpnad med kulsprutepistoler. I enheternas utrustning ingår också larmminor. Ordningstjänst fullgörs också inom undsättningsenheternas ordningsavdelningar. Viss bevakningstjänst förekommer inom verkskydden och vid verksanläggningar.

Ordningsenheterna har till uppgift bl.a. att anvisa civilförsvarets enheter, andra utryckningsenheter och allmänheten framkomliga vägar till och från skadeområden. Enheterna skall vidare dirigera trafiken i samband med utrymningar eller vid andra former av civilförsvarsverksamhet. Enheterna skall även upprätta avspärrningar för att underlätta civilförsvarets verksamhet samt för att förhindra skador. I uppgifterna ingår också att övervaka att bestämmelserna om alarmering, mörkläggnings, allmän ordning och säkerhet under civilförsvarsberedskap iakttas. Inom ordningsenheterna finns enligt planerna drygt 2 000 yrkespoliser för befälsuppgifter och inemot 9 000 civilförsvarspliktiga för manskapsuppgifter. Det planerade personalbehovet är täckt.

Undsättningsenheternas ordningsavdelningar har i huvudsak samma uppgifter som ordningsenheterna.

Uppgifterna för bevakningsenheterna är koncentrerade till bevakning av civila skyddsföremål. Med skyddsföremål menas anläggningar, inrättningar, områden eller föremål som är av sådan betydelse för totalförsvaret att de omfattas av förbud enligt lagen (1940:358) med vissa bestämmelser om skydd för försvaret m.m. Bevakningsenheterna skall bl.a. skydda särskilt angivna anläggningar eller företag mot

spioneri, sabotage och annan skadegörelse samt avvärja angrepp av mindre fiendestyrkor. Enheterna skall även kontrollera vägförande vid tillfälligt upprättade vägsärrar och vid behov svara för upprätthållandet av den allmänna ordningen. I uppgifterna ingår också att utföra markbevakning av skyddsföremål, företrädesvis genom patrullering med bil. Personalbehovet i bevakningsenheterna uppgår enligt planerna till ca 21 000 man och beräknas vara fyllt till ca 85 %.

Inom större eller annars betydelsefulla företag organiseras inom verkskyddets ram en bevakningstjänst vars uppgift är att skydda företagen mot spioneri och sabotage. F.n. finns två typer av verkskydd, A-verkskydd och B-verkskydd. A-verkskydden består av undsättande enheter samt, i vissa fall, av bevakningsenheter. B-verkskydden består enbart av bevakningsenheter. Med bevakningsverkskydd avses här A-verkskyddens bevakningsenheter samt B-verkskydden. Redan för fredsförhållanden ordnar vissa företag bevakning mot inbrott och skadegörelse genom egen personal eller vaktbolag. Denna fredsmässiga organisation ingår under beredskap - där så är möjligt - i verkskyddet eller samordnas med detta. Personalstyrkan i företagens bevakningsverkskydd uppgår till ca 5 000 man.

Vissa statliga verk organiserar som en del av sitt civilförsvar en bevakningstjänst av samma slag som företagen. Detta har emellertid skett i mycket begränsad omfattning. Personalstyrkan uppgår sålunda i dag till bara ett 30-tal man.

3 Utredningen

Som har angetts under avsnittet 1 Inledning har riksdagen på grundval av det förslag som utredningen rörande ordnings- och bevakningsuppgifternas överförande lade fram beslutat att civilförsvarets ordningsuppgifter skall övertas av polisen och att bevakningsuppgifterna skall föras till försvarsmakten. En följd av detta beslut blir att samtliga beväpnade enheter utgår ur civilförsvarets krigsorganisation.

De uppgifter som efter genomförandet av riksdagens beslut kommer att ligga på polisen består i att upprätthålla ordningen och genomföra allmänna trafikregleringar och upprätta avspärrningar under utrymningsoperationer och vid skadeplatser. Polisen skall också kunna göra avspärrningar och reglera trafiken i samband med gasbeläggning eller radioaktiv beläggning. På begäran av civilförsvarsmyndighet skall polisen vidare kunna bistå med ordningshållning och trafikreglering samt ingripa mot störningar i samband med annan civilförsvarsverksamhet.

Uppgifterna skall enligt utredningens förslag lösas i en organisation med samma principiella uppbyggnad som ordningsenheterna inom civilförsvaret f.n. har. Enheterna kommer att bestå av civilförsvarspliktiga - beredskapspolismän - och yrkespolismän, varvid yrkespolisen tjänstgör i de olika chefsbefattningarna. Benämningen beredskapspolismän för de civilförsvarspliktiga har utredningen valt för att markera anknytningen av deras tjänstgöringsskyldighet till beredskap och krig. Organisationen anpassas till den organisation med avdelning och grupp som finns inom polisen. Förhållandet mellan yrkespolismän och civilförsvarspliktiga blir ungefär detsamma som tidigare. Hela organisationen föreslås bestå av ca 2 000 yrkespolis och 9 000 beredskapspolismän, varav 1 000 i personalreserv, eller totalt ca 11 000 man. För att upprätthålla sambandet mellan civilförsvarscheferna och polischeferna föreslår utredningen att särskilda samverkansbefäl - yrkespolismän i befälsställning - utses. Utbildnings- och övningsverksamheten i den nya organisationen föreslås bli genomförd i polisiär regi.

Enligt riksdagens beslut tar försvarsmakten över den bevakning av civila skyddsfrågor som nu åligger civilförsvaret. Till försvarsmakten förs också den bevakning som enligt 1 § lagen (1940:358) med

vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m. kan åläggas den som driver industriell eller annan verksamhet av väsentlig betydelse för försvaret eller folkförsörjningen. Denna bevakningstjänst är av jämförelsevis ringa omfattning.

De uppgifter som försvarsmakten tar över kommer att ligga på armén och är väsentligen av liknande slag som de uppgifter som särskilda arméförband har i fråga om bevakningen av militära skyddsföremål vid beredskapstillstånd och krig. Försvarsmakten skall alltså i fortsättningen vid beredskapstillstånd och vid mobilisering tillgodose skyddsbehoven även för de civila skyddsföremål som hittills har bevakats av civilförsvarets bevakningsenheter inkl. verkskyddens bevakningsenheter. De nya uppgifterna innebär ungefär en fördubbling av den skyddsföremålsbevakning som åligger armén vid beredskapstillstånd och efter mobilisering.

Utredningen föreslår att de överförda enheterna organisatoriskt inordnas i försvarsmaktens vanliga organisation för kompanier, plutoner och grupper. Utredningen har med utgångspunkt i nuvarande bevakningspersonals fördelning på militär- och försvarsområden utarbetat förslag till fördelning av de nya organisationsenheterna på dessa områden. Den föreslagna organisationen har i stort sett den personalram som nu gäller, dvs. drygt 22 000 man. Utredningen har då räknat med att även bevakningsverkskyddens uppgifter skall föras över till försvarsmakten.

Utredningens förslag om utbildning och övning av bevakningspersonalen bygger på den allmänna militära utbildning som personalen har fått under sin värnpliktstjänstgöring. Den bör kompletteras med en två dagars mönstringsövning vart fjärde år för all personal. Befälet bör dessutom delta i en ledningsövning om två dagar vart fjärde år. Jämfört med tidigare innebär detta att det totala utbildnings- och övningsuttaget föreslås bli något mindre.

Möjligheterna att i större utsträckning än hittills utnyttja värnpliktig personal för att lösa de överförda uppgifterna har undersökts av utredningen. Det har varit motiverat av att försvarsmakten, som huvudsakligen består av värnpliktig personal, skall överta bevakningsuppgifterna och därmed också huvuddelen av personalen. Tillgången på värnpliktig personal medger emellertid enligt utred-

ningen inte att dessa uppgifter ens successivt övertas av värnpliktiga. Huvuddelen av uppgifterna måste därför liksom hittills lösas av civilförsvarspliktig personal.

Uttagning och inskrivning av civilförsvarspliktiga för tjänstgöring vid polisväsendet som beredskapspolismän resp. vid försvarsmakten för skyddsföremålsbevakning bör enligt utredningens förslag liksom hittills ombesörjas av länsstyrelsernas försvarsenheter, som sköter all annan uttagning och inskrivning av civilförsvarspliktiga.

Uttagning och inskrivning föreslås ske under fredstid i den omfattning som motsvarar personalplanerna. Komplettering förutses kunna äga rum under beredskapstillstånd eller i krig för att vidmakthålla organisationen.

Tjänstgöring för de överförda ordnings- och bevakningsuppgifterna bör enligt utredningen bara komma i fråga under beredskapstillstånd och i krig. I fred bör endast en mycket begränsad utbildnings- och övningsverksamhet genomföras.

Utredningen har lagt fram ändringsförslag som berör sju lagar och åtta förordningar samt förslag till en ny lag och två nya förordningar. De viktigaste ändringsförslagen är de förändringar av civilförsvarslagen (1960:74) och civilförsvarskungörelsen (1960:377) som följer av att tjänstegrener ordnings- och bevakningstjänst utgår ur organisationen och av att civilförsvaret därmed frigörs från beväpnad personal. Detta föranleder också följdändringar i en del andra författningar. Som en följd av att ansvaret för bevakning av civila skyddsföremål åläggs försvarsmakten föreslås att instruktionen för överbefälhavaren ändras så att överbefälhavaren åläggs ansvaret för ledningen och samordningen av bevakningstjänsten inom totalförsvaret. Den lag (1952:269) och den kungörelse (1953:21) som reglerar de civilförsvarspliktigas skyldighet att tjänstgöra inom försvarsmakten har gjorts tillämpliga även på civilförsvarspliktiga i bevakningstjänst. Utredningen föreslår att samma författningskonstruktion skall användas för att skapa en skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra inom polisväsendet. Utredningen föreslår för detta ändamål en ny lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra inom polisväsendet samt en förordning med verkställighetsföreskrifter till den lagen. Som förebild har utredningen använt de tidigare nämnda, motsvarande författningar som gäller för

försvarsmakten. En hel del av de bestämmelser som föreslås utgå ur civilförsvarslagen (1960:74) och civilförsvarskungörelsen (1960:377) har ansetts med fördel kunna föras över till dessa författningar. Utredningen föreslår även vissa ändringar i kungörelsen (1953:21) avseende civilförsvarspliktigs skyldighet att tjänstgöra inom försvarsmakten för att få en i görligaste mån likartad utformning av denna kungörelse och tillämpningsförfordningen beträffande civilförsvarspliktigs skyldighet att tjänstgöra inom polisväsendet. Det förhållandet att civilförsvarspliktig åläggs skyldighet att tjänstgöra inom polisen föranleder också följdändringar i en del författningar som särskilt har redovisats.

Rekryteringen av personal för de ordnings- och bevakningsuppgifter som förs över till polisväsendet resp. försvarsmakten har noga övervägts av utredningen som härvid har kommit fram till att personalen även i fortsättningen bör rekryteras huvudsakligen med civilförsvarsplikten som grund. För den personal som går till försvarsmakten förutsätts detta ske med utnyttjande av lagen (1952:269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra inom försvarsmakten. För polisväsendets behov föreslås en motsvarande lag om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra inom polisväsendet.

4 Överväganden och förslag

Utredningens förslag om personalrekryteringen har vid remissbehandlingen utsatts för viss kritik. I vissa fall avstyrks förslaget, därför att det innebär att vissa civilförsvarspliktiga även i fortsättningen skulle vara beväpnade.

Rikspolisstyrelsen anser att värnpliktiga som har genomgått militärpolisutbildning generellt bör krigsplaceras som beredskapspolismän vid utträdet ur värnpliktsåldern. Överbefälhavaren förordar att rekryteringen till de överförda bevakningsförbanden bör ske på värnpliktens grund men anser att civilförsvarsplikten kan övergångsvis vara en kompletterande rekryteringsmöjlighet. Chefen för armén biträder utredningens förslag. Värnpliktsverket föreslår att värnpliktslagen kompletteras med bestämmelser som innebär att värnplikten kvarstår till det år vederbörande fyller 60 år för den som vid 47 års ålder är krigsplacerad inom försvarsmaktens bevakningsenheter.

Civilförsvarsstyrelsen anser mot bakgrund av önskemålen att avvärja civilförsvaret att den föreslagna rekryteringen via civilförsvarsplikten är otillfredsställande. I stället borde man enligt styrelsen sträva efter att hitta sådana former för ianspråktagande som innebär att de uppgifter som fordrar beväpning utgår både formellt och reellt så långt det är möjligt. Liknade synpunkter framförs av överstyrelsen för ekonomiskt försvar och statens vattenfallsverk. Civilförsvarsstyrelsen tillägger att det också borde övervägas ytterligare om inte personalen till polisens ordningsenheter skulle kunna tas i anspråk på samma sätt som för den ordinarie polisverksamheten, dvs. på frivillighetens väg med vanligt anställningsförfarande.

Försvarets rationaliseringsinstitut och riksrevisionsverket anser att utredningen inte tillräckligt prövat alternativet att rekrytera personal på frivillig väg. Arbetsmarknadsstyrelsen menar att av de ca 3 000 handräckningsvärnpliktiga och det till några tusen uppgående antalet övriga fullt vapenföra s.k. merbehovsutbildade i värnpliktig ålder, som varje år ställs till verkets förfogande i samband med fördelningen av dem som fyllt 47 år, skulle försvarsmakten kunna behålla det antal som årligen behövs för bevaknings- och ordningsenheterna. Personal som är avsedd för ordningsenheterna inom polisen

bör enligt styrelsen uttas efter eget medgivande. Om man väljer denna lösning behövs inte några författningsändringar. Enligt styrelsen rör det sig endast om organisationsfrågor. Länsstyrelsen i Kronobergs län delar arbetsmarknadsstyrelsens uppfattning.

Länsstyrelsen i Stockholms län anser att rekryteringen bör ske i fråga om försvarsmakten bland de handräckningsvärnpliktiga och de merbehovsutbildade värnpliktiga som varje år ställs till arbetsmarknadsstyrelsens förfogande och fråga om polisen genom en överföring av värnpliktigsavgången personal som tidigare har varit placerad i försvarsmaktens bevakningstjänst och militärpolistjänst. Detta nödvändiggör enligt styrelsen ett beslut om införande av totalförsvarsplikt.

Länsstyrelsen i Jämtlands län avstyrker bestämt förslaget att utnyttja civilförsvarspliktiga. Personalbehovet bör kunna tillgodoses genom ökat ianspråktagande av värnpliktiga eller genom avtal om frivillig tjänstgöring.

Allmänna Bevaknings AB förklarar att bolaget ansluter sig till förslaget om en lagstiftning som möjliggör att även civilförsvarspliktiga under 47 år kan tas i anspråk för bevakningsuppgifter. Nuvarande system med avtal har enligt bolaget framför allt mot bakgrund av den relativt stora personalomsättningen inom bevakningsföretagen, visat sig svårt att administrera.

Som tidigare har anförts förutsattes enligt riksdagsbeslutet att utredningens förslag fick aktualiseras om personalrekryteringen inte kunde ske på frivillig väg, men att försvarskommittén torde komma att behandla fråga. Försvarskommittén tog emellertid inte upp denna fråga till behandling. Inte heller i 1982 års försvarsbeslut löstes frågan. Vid förnyade överläggningar med företrädare för justitiedepartementet och rikspolisstyrelsen har framkommit att personalförsörjningsfrågan för ordningsuppgifterna inte kan lösas på helt frivillig väg utan att någon form av plikt måste finnas.

Utredningen föreslog en ny lag om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra inom polisväsendet för att klara personalrekryteringen för ordningsuppgifterna. För bevakningsuppgifterna ansåg utredningen att, i vart fall till en början, lagen (1952:269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten borde kunna tillämpas för att klara personalrekryteringen.

Också i andra sammanhang har frågan om personalförsörjningen till totalförsvarsverksamhet tagits upp. Exempelvis kan nämnas att en särskild arbetsgrupp inom 1978 års försvarskommitté i sina betänkanden (Ds Fö 1980:4) Civilförsvaret och kommunerna (sid. 185) och (Ds Fö 1981:10) Civilförsvaret och kommunerna (sid. 135) bl.a. anförde att civilförsvarsplikten skulle kunna behöva utnyttjas för att tillgodose personalbehovet för de sjukvårdsplutoner, som föreslogs bli överförda från civilförsvarsorganisationen till sjukvårdshuvudmännen. Arbetsgruppen ifrågasatte emellertid om den skyldigheten kunde anses föreligga med nuvarande utformning av civilförsvarslagen. Arbetsgruppen ansåg att någon form av särreglering kunde behövas. Även i andra fall kan någon form av plikt behöva finnas för att tillfredsställande kunna genomföra utbildning och övning i fredstid för uppgifter i krig. Exempelvis kan nämnas viss frivillig personal som i krig skall tjänstgöra vid s.k. etappsjukhus eller för uppgifter inom det ekonomiska försvaret.

Vad som nu anförts ger klart vid handen att någon form av tjänsteplikt behövs för att kunna rekrytera personal till sådana områden inom totalförsvaret som inte omfattas av civilförsvarsplikten eller värnplikten. Det är därför nödvändigt med lagstiftning.

Den lösning som nu valts innebär att de civilförsvarspliktiga genom en särskild lag åläggs en skyldighet att tjänstgöra utanför civilförsvaret. Genom en sådan lag kan de rekryteringsproblem som har angetts lösas. Den nu gällande lagen (1952:269) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra inom försvarsmakten kan då ersättas av den föreslagna lagen.

I 13 kap. 6§ RF föreskrivs att regeringen i vissa angivna fall med stöd av bemyndigande i lag kan genom förordning meddela sådana föreskrifter i visst ämne som enligt grundlag annars skall meddelas i lag. De fall som anges i paragrafen är om riket är i krig eller krigsfara eller om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket befunnit sig i. Utredningen föreslog att skyldigheten för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra inom polisväsendet skulle inträda i krig samt efter regeringens förordnande vid beredskapstillstånd. Enligt 12 § 1 mom. andra stycket civilförsvarslagen (1960:74) kan regeringen med hänsyn till försvarsberedskapen förordna att civilförsvarsplikt i viss omfattning skall fullgöras även under tid då civilförsvarsberedskap

inte råder. Med hänsyn härtill och för att nå bättre överensstämmelse med regeringsformen bör skyldigheten att tjänstgöra utanför civilförsvaret gälla vid krig och, efter särskilt förordnande av regeringen vid sådan utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller av krigsfara som riket befunnit sig i.

Den skyldighet som lagen bör omfatta vid ovannämnda förhållanden är således att en civilförsvarspliktig skall vara skyldig att tjänstgöra i annan totalförsvarsverksamhet än civilförsvaret. Vilka verksamhetsområden som kan komma i fråga bör bestämmas av regeringen. Under fredstid bör skyldigheten endast omfatta utbildning och övning. Tiden för utbildning och övning bör inte vara längre än den tid som man längst kan ta ut av en civilförsvarspliktig enligt civilförsvarslagen.

Det bör ankomma på länsstyrelsen att ombesörja uttagning av dem som skall omfattas av skyldigheten. Anledningen härtill är att det bör vara en och samma myndighet som handhar all uttagning av civilförsvarspliktiga både när tjänstgöringen sker inom och utom civilförsvaret. Länsstyrelsen bör självfallet samråda med den myndighet eller de myndigheter inom vars verksamhet den civilförsvarspliktige skall delta.

I första hand bör givetvis uttagning ske av lämpliga frivilliga. Om inte frivilligheten medför att personalförsörjningen kan lösas bör dock skyldigheten tillämpas försiktigt. Skyldigheten bör inte omfatta den som fullgör militärtjänst eller vapenfri tjänst eller annan tjänsteplikt.

I fråga om tjänstgöring inom försvarsmakten bör skyldigheten i princip inte sträcka sig mycket längre än vad som gäller f.n. Det som i första hand tillkommer är bevakningsuppgifterna. Som anförts tidigare gäller detta endast övergångsvis. Därefter bör försvarsmakten kunna klara personalförsörjningen genom värnplikten. Den föreslagna tjänstgöringsskyldigheten inom försvarsmakten bör i princip inte omfatta rent militära uppgifter med vapentjänst i egentlig mening. För sådana uppgifter bör som f.n. endast krigstjänstskyldig personal komma i fråga. En oinskränkt tjänstgöringsskyldighet skulle i realiteten innebära en avsevärd utvidgning av värnplikten vilket givetvis inte är meningen. Syftet med lagen bör vara, som f.n. enligt gällande lag, att personal som inte är krigstjänstskyldig, skall

kunna tas i anspråk för speciella uppgifter och inte att den skall kunna utnyttjas generellt inom försvarsmakten. Vapentjänst i egentlig mening bör grundas på värnplikt

Uppgifterna inom försvarsmakten och ordningsuppgifterna inom polisväsendet innebär att personalen tvingas bära vapen. Samma möjligheter som f.n. finns inom civilförsvarslagstiftningen att om vissa betänkligheter finns mot vapenbruk vara fri från skyldighet att tjänstgöra inom ordnings- och bevakningstjänsten bör också finnas inom ramen för denna lagstiftning. Eftersom uttagningen i första hand sker av frivilliga torde en sådan föreskrift dock inte ha alltför stor betydelse. Man behöver därför inte heller ställa för stora krav på den bevisning som vederbörande måste presentera för att övertyga myndigheterna om att han hyser betänkligheter mot vapenbruk. Regeringen får i administrativ ordning utforma lämpliga regler härför.

I lagen bör vidare föreskrivas att den civilförsvarspliktige, då han tjänstgör utanför civilförsvaret, skall tillhöra den totalförsvargren i vars verksamhet han deltar. Detta underlättar i högsta grad att bestämma vilka regler som gäller i olika sammanhang för den tjänstepliktige. Det kan exempelvis vara fråga om rätten att bruka våld i samband med polisuppgifter. Den civilförsvarspliktige följer därvid samma regler som en polisman.

För den tjänstepliktige bör i så stor utsträckning som möjligt gälla samma bestämmelser för tjänstgöring utom civilförsvaret som tjänstgöring inom civilförsvaret enligt civilförsvarslagen. Han bör således ha samma tjänstgöringsskyldighet och förmåner. Han bör också lyda samma regler i fråga om påföljd för underlåtenhet att fullgöra tjänstgöringsskyldigheten. I denna del hänvisas till specialmotiveringen. Den föreslagna lagen medför följändringar i andra lagar. Även här hänvisas till specialmotiveringen.

5 Specialmotivering

5.1 Förslaget till lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

1 §

I denna paragraf föreskrivs att skyldigheten enligt 4 § automatiskt skall träda i tillämpning i krig. Övriga bestämmelser gäller redan i fred. Konstruktionen av denna paragraf är densamma som för bl.a. förfogandelagen (1978:262) och ransoneringslagen (1978:268).

2 §

Som framgår av den allmänna motiveringen bör skyldigheten efter särskilt förordnande av regeringen, gälla även vid krigsfara eller andra sådana utomordentliga förhållanden som är föranledda av krig eller krigsfara vari riket befunnit sig. I paragrafens andra stycke ges bestämmelser om underställning. Bestämmelserna har utformats i överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i förfogandelagen.

3 §

Skyldigheten enligt 4 § torde automatiskt upphöra att gälla då förutsättningarna enligt 1 och 2 §§ inte längre föreligger. För att uppnå överensstämmelse med andra fullmaktslagar har dock i denna paragraf tagits in en bestämmelse om att regeringen skall föreskriva att tillämpningen av bestämmelserna om skyldigheten skall upphöra när sådana förhållanden som avses i 1 § eller 2 § första stycket inte längre föreligger.

4 §

I denna paragraf anges den yttre ramen för tjänstgöringsskyldigheten. Den närmare preciseringen av vilka områden inom totalförsvaret som tjänstgöringsskyldigheten skall omfatta får regeringen bestämma. I den allmänna motiveringen har vissa områden omnämnts. I första hand är avsikten med denna lagstiftning att kunna tillgodose personalförsörjningen till de ordnings- och bevakningsuppgifter som överförs till polisväsendet resp. försvarsmakten samt de områden inom vilken lagen (1952:269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten är tillämplig. Regeringen bör dock i begränsad omfattning också kunna låta tillämpningen avse även andra områden exempelvis uppgifter inom krigssjukvården och det ekonomiska försvaret.

I paragrafen föreskrivs också att den civilförsvarspliktige under sådan tjänstgöring som avses i lagen tillhör den totalförsvarsgren i vars verksamhet han deltar. Tjänstgör han således inom försvarsmakten är han att anse som krigsman med de rättigheter och skyldigheter detta medför. Deltar han inom polisväsendet är han att anse som polisman och följer vad i övrigt gäller för en sådan. Han kan således vara skyldig att i den omfattning som regeringen föreskriver delta som polisman i rikets försvar. Någon särskild reglering av detta, exempelvis i 22 kap. 14 § eller 24 kap. 2 § brottsbalken som utredningen föreslagit, behövs inte. Föreskriften i denna paragraf är en tillräcklig reglering i detta hänseende.

5 §

Denna paragraf innehåller föreskrifter om den tjänstepliktiges skyldighet att under fredstid utbilda sig och öva för den tjänstgöring som skall ske under krigsförhållanden. Utbildningen och övningen bör normalt äga rum inom den organisation som den tjänstepraktige skall tillhöra i krig. Det är dock inget hinder mot att vederbörande utbildas eller övas på någon av civilförsvarets anläggningar. I sistnämnda fall får dock vapenbruk inte förekomma. Vederbörande lyder då under de bestämmelser som gäller för civilförsvarspliktiga. Det angivna högsta dagantalet är det högsta dagantal som i normalfallet kan tas ut för utbildning inom civilförsvaret enligt 12 § 2 och 3 mom. civilförsvarslagen.

6 §

I 14 § andra och tredje stycket civilförsvarslagen finns f.n. bestämmelser som reglerar frågan om personligt vapenbruk. Enligt bestämmelserna får tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten inte åläggas någon civilförsvarspliktig om bruk av vapen mot annan inte är förenligt med hans allvarliga personliga övertygelse. Eftersom civilförsvaret inte kommer att utrustas med några vapen sedan ordnings- och bevakningsuppgifterna förts bort behövs bestämmelserna inte längre i civilförsvarslagen. Skyldighet att tjänstgöra med vapen är emellertid aktuellt för den tjänstgöring som kan ske enligt den föreslagna lagen. En bestämmelse av liknande slag som den i 14 § civilförsvarslagen behövs därför. I 6 § har en sådan bestämmelse tagits in. Regeringen bör genom verkställighetsföreskrifter till lagen närmare precisera vilken prövning och annan administration som kan behövas.

7 §

I denna paragraf har tagits in en uppräknig av bestämmelser i civilförsvarslagen som bör tillämpas på den som tjänstgör enligt denna lag. Således bör bestämmelserna om tjänstgöringsskyldighetens omfattning och förmåner i 12 § göras tillämpliga. Andra bestämmelser i civilförsvarslagen som bör göras tillämpliga är de som reglerar skyldigheten att lämna vissa uppgifter, inställa sig till inskrivning, efterkomma kallelse till tjänstgöring, ställa sig till efterrättelse de föreskrifter som meddelas av befäl m.m. Även de ansvarsbestämmelser m.m. i civilförsvarslagen som gäller för civilförsvarspliktiga bör också gälla dem som tjänstgör enligt denna lag. Detta innebär bl.a. att han kan hämtas om han uteblir från tjänstgöring utan anmält laga förfall. Han kan också i vissa fall bli förelagd lämpligt vite om han är försumlig. Han kan också bli föremål för olika straffsanktioner som anges i lagen. En hänvisning till lämpliga lagrum i civilförsvarslagen har tagits in i denna paragraf.

Ikraftträdandebestämmelser

Lagen liksom följdförfattningarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1984. Någon särskild övergångsbestämmelse behövs inte.

5.2 Förslaget till lag om ändring i civilförsvarslagen (1960:74)

1 §

I denna paragraf regleras civilförsvarets uppgifter. I tredje stycket finns bestämmelser om personal som tjänstgör inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst. Denna tjänstgren kommer att upphöra varför tredje stycket kan upphävas. Enligt utredningen borde emellertid det sakliga underhållet flyttas över till den särskilda lagen om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret. Med den utformning som 4 § i sistnämnda lag har fått har denna fråga lösts.

6 §

I denna paragraf finns bl.a bestämmelser om att tjänsteman vid polisväsendet är skyldig att motta uppdrag som civilförsvarschef eller som distriktschef inom civilförsvaret. Utredningen ansåg att denna skyldighet borde tas bort. Enligt den praxis som har utvecklats

lats genom åren hör det till undantagen att någon tjänstman vid polisväsendet förordnas på chefspost inom civilförsvaret. Anledningen torde vara att civilförsvaret och polisväsendet mer och mer har kommit att betraktas som samverkande organ. Detta synsätt blir än mer befogat då ordningsuppgifterna förs över till polisväsendet. Bestämmelsen kan således tas bort. Andra stycket har ändrats i enlighet med det anförda. Författningsändringen innebär emellertid inte något förbud för tjänsteman vid polisväsendet att motta dessa uppdrag.

14 §

I denna paragraf finns f.n. bestämmelser om att skyldighet inte får åläggas någon att tjänstgöra inom ordnings- och bevakningstjänsten om den civilförsvarspliktige har betänkligheter mot vapenbruk. Eftersom civilförsvaret i framtiden inte kommer att ha någon beväpnad personal kan dessa bestämmelser upphävas. Bestämmelser med motsvarande innehåll har förts in i 6 § i förslaget till lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utom civilförsvaret.

I ett nytt andra stycke har en hänvisning till den nu nämnda lagen förts in.

19 §

Denna ändring är närmast en konsekvensändring med anledning av ändringen i 6 §.

65 §

I 65 § finns bl.a. bestämmelser om rätt för civilförsvarsmyndighet att besiktiga en anläggning eller byggnad i samband med bevakningsuppgift som ankommer på civilförsvaret. Eftersom bevakningsuppgifter skall föras över till försvarsmakten behövs inte denna bestämmelse i civilförsvarslagen. Paragrafen har ändrats i enlighet härmed. Motsvarande bestämmelse för försvarsmakten bör föras in i 5 § lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m.

5.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m.

5 §

F.n. har civilförsvarsmyndighet enligt civilförsvarslagen och länsstyrelsen enligt denna lag möjlighet att besiktiga anläggning eller byggnad som skall bevakas. Samma besiktningsrätt bör tilläggas militär myndighet sedan bevakningstjänsten överförts till försvarsmakten från civilförsvaret. Bestämmelser om detta bör lämpligen tas in i denna lag. Ett tillägg till 5 § har därför gjorts.

5.4 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken

22 kap. 14 §

I denna paragraf regleras f.n. vilken personal som är att anse som krigsmän. Bl.a. är den som tillhör sådan tjänstegren inom civilförsvaret vars personal jämlikt regeringens förordnande är skyldig att utöva verksamhet som åvila försvarsmakten att anse som krigsman. Eftersom denna kategori av civilförsvarspersonal kommer att avskaffas kan denna bestämmelse utgå ur paragrafen. Den civilförsvarspersonal som enligt det nya lagförslaget kan bli skyldig att tjänstgöra inom försvarsmakten blir enligt förslagets 4 § automatiskt att anse som krigsman. Se närmare kommentaren till den sistnämnda paragrafen.

24 kap. 2 §

I denna paragraf regleras polismäns och viss annan personals rätt att bruka våld. I uppräknigen finns bl.a. "civilförsvarspersonal under civilförsvarsberedskap, som fullgör polisuppgift eller tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning". Eftersom denna personal inte kommer att finnas i fortsättningen kan denna kategori utgå ur uppräknigen i paragrafen. Den personal som kommer att tjänstgöra enligt den nya lagen med ordningsuppgifter kommer att anses som polisman och åtnjuta samma skydd och rättigheter som en polisman. Se närmare kommentaren till den nya lagens 4 §.

5.5 Förslaget till lag om ändring i familjebidragslagen (1978:520)

3 §

I denna paragraf regleras vilka kategorier som har rätt till familjebidrag. Till uppräknningen har fogats också den som tjänstgör enligt den föreslagna lagen om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

5.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

1 §

I denna paragraf regleras vilka kategorier som har rätt till ersättning av staten vid personskada. Till uppräknningen har fogats också den som tjänstgör enligt den föreslagna lagen om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

6 Författningsförslag

6.1 Förslag till

Lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra
utanför civilförsvaret

Härigenom föreskrivs följande.

1 §

Kommer riket i krig, skall 4 § tillämpas.

2 §

Regeringen får föreskriva att 4 § helt eller delvis skall tillämpas från den tidpunkt som regeringen bestämmer,

1. om riket är i krigsfara,
2. om det råder sådana utomordentliga förhållanden som är föranleda av krig eller av krigsfara vari riket har befunnit sig.

En föreskrift enligt första stycket skall underställas riksdagens prövning inom en månad från det den utfärdades eller, om riksmöte inte pågår, från början av närmast följande riksmöte. Sker inte underställning eller godkänner riksdagen inte föreskriften inom två månader från det underställning skedde, upphör föreskriften att gälla.

3 §

Föreligger inte längre förhållanden, som avses i 1 § eller 2 § första stycket, skall regeringen föreskriva att 4 § inte längre skall tillämpas.

4 §

En civilförsvarspliktig är i den utsträckning regeringen bestämmer skyldig att tjänstgöra inom andra grenar av totalförsvaret än civilförsvaret. Under sådan tjänstgöring tillhör den civilförsvarspliktige den totalförsvarsgren i vars verksamhet han deltar.

5 §

I fråga om skyldigheten för den civilförsvarspliktige att delta i utbildning och övning för tjänstgöring som avses i 4 § skall 12 § 2 och 3 mom. civilförsvarslagen (1960:74) tillämpas.

6 §

Är tjänstgöring enligt 4 § förenad med bruk av vapen, får den civilförsvarspliktige inte åläggas sådan tjänstgöring, om det kan antas att bruk av vapen mot annan är så oförenligt med den civilförsvarspliktiges allvarliga övertygelse att han inte kommer att fullgöra tjänstgöringen.

7 §

Bestämmelserna i 12 § 1 och 5 mom., 13, 15, 16, 18, 19, 21, 77 och 78 §§, 79 § 1-3 mom., 81 och 83 §§ civilförsvarslagen (1960:74) skall tillämpas på den som är tjänstgöringsskyldig enligt denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984, då lagen (1952:269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten skall upphöra att gälla.

6.2 Förslag till

Lag om ändring i civilförsvarslagen 1960:74)

Härigenom föreskrivs att 1, 6, 14, 19 och 65 §§ civilförsvarslagen (1960:74)¹ skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

1 §

Civilförsvaret har till uppgift att i de hänseenden regeringen bestämmer utöva sådan verksamhet för rikets försvar, som avser att skydda och rädda liv och egendom vid anfall mot riket och som icke åvilar försvarsmakten, så ock annan likartad verksamhet.

För olika slag av civilförsvarsverksamhet skola finnas särskilda tjänstegrenar.

Regeringen äger förordna, att personal, som krigsplacerats för tjänstgöring inom tjänstegrenen ordnings- och bevakningstjänst, skall, då riket är i krig, vara skyldig att i anslutning till tjänstegrenen åliggande uppgifter utöva jämväl sådan försvarsverksamhet, som eljest åvilar försvarsmakten. Sådan personal tillhör under krig försvarsmakten.

6 §²

Inom civilförsvarsområde utövas ledningen av civilförsvaret under civilförsvarsberedskap samt, om regeringen i fråga om visst civilförsvarsområde så förordnar, även eljest av en civilförsvarschef. För civilförsvarschef skall finnas ställföreträdare.

¹ Lagen omtryckt 1975:712.

² Senaste lydelse 1977:111.

Nuvarande lydelseFörslagen lydelse

Civilförvarschef och ställföreträdare utses av länsstyrelsen, om ej regeringen för visst civilförvarsområde förordnar annorlunda.

För ledningen under civilförvarsberedskap av civilförsvaret inom civilförvarsdistrikt, där ledningsuppgifterna ej kunna fullgöras av civilförvarschefen, skall länsstyrelsen förordna en distriktschef. För distriktschef skall finnas ställföreträdare. Det åligger tjänsteman vid polisväsendet och brandbefäl som är anställd hos kommun att mottaga uppdrag som avses i denna paragraf.

För ledningen under civilförvarsberedskap av civilförsvaret inom ett civilförvarsdistrikt, där ledningsuppgifterna ej kan fullgöras av civilförvarschefen, skall länsstyrelsen förordna en distriktschef. För distriktschef skall finnas ställföreträdare. Det åligger brandbefäl som är anställd hos kommun att motta uppdrag som avses i denna paragraf.

14 §3

Om befrielse för vissa befattningshavare eller yrkesgrupper från fullgörande av civilförvarsplikt äger regeringen meddela bestämmelser.

Förklarar civilförvarspliktig att bruk av vapen mot annan icke är förenligt med hans allvarliga personliga övertygelse och gör han genom intyg av minst två trovärdiga personer sannolikt, att hans inställning till vapenbruk är allvarligt grundad, får tjänstgöring inom ordnings- och bevakningstjänsten icke åläggas honom.

Särskilda bestämmelser om tjänstgöringsskyldighet utanför civilförsvaret finns i lagen (1983:00) om skyldighet för civilförvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret.

Då civilförvarspliktig första gången gjort framställning, som avses i andra stycket, skall han intill dess ärendet slutligt avgjorts vara fri från skyldighet att tjänstgöra inom ordnings- och bevakningstjänsten.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

19 §

Under högsta civilförsvarsberedskap må ej den, som är inskriven i civilförsvaret och krigsplacerad för tjänstgöring i lokalt civilförsvar, utan medgivande av civilförsvarschefen eller den civilförsvarschefen bestämmer lämna civilförsvarsområdet, såvida ej tjänstgöring utanför området ålagts honom enligt lagen den 17 december 1943 om polisens ställning under krig.

Under högsta civilförsvarsberedskap får inte den, som är inskriven i civilförsvaret och krigsplacerad för tjänstgöring i lokalt civilförsvar, utan medgivande av civilförsvarschefen eller den civilförsvarschefen bestämmer lämna civilförsvarsområdet.

Vad sålunda stadgats skall icke utgöra hinder för den som har sin arbetsplats eller stadigvarande bostad utom civilförsvarsområdet att, då hans tjänstgöring i civilförsvaret tillåter det, begiva sig till arbetsplatsen eller bostaden.

65 §

För utrönande av vilka åtgärder som vidtagits eller böra vidtagas inom eller vid anläggning eller byggnad för bevakning, som ankommer på civilförsvaret, eller eljest till skydd mot skada av fientlig verksamhet, som ock i vad mån anläggningen eller byggnaden lämpligen kan användas för civilförsvaret äger civilförsvarmyndighet besiktiga anläggningen eller byggnaden.

För utrönande av vilka åtgärder som har vidtagits eller bör vidtas inom eller vid en anläggning eller byggnad till skydd mot skada av fientlig verksamhet och i vad mån anläggningen eller byggnaden lämpligen kan användas för civilförsvaret får civilförsvarsmyndighet besiktiga anläggningen eller byggnaden.

För utrönande om och i vad mån skyddsrum bör anordnas eller förberedast inom anläggning eller byggnad äger kommunen besiktiga anläggningen eller byggnaden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

6.3 Förslag tillLag om ändring i lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m.

Härigenom föreskrivs att 5 § lagen (1940:358)¹ med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m. skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse

5 §

Ägare eller innehavare av anläggning, som avses i 4 §, är skyldig att tillåta besiktning av anläggningen genom länsstyrelsens försorg för utrönande av vilka åtgärder enligt 4 § som kunna erfordras ävensom att tåla sådan åtgärd, om han icke själv är skyldig att vidtaga den. Medför åtgärden kostnad eller skada för honom är han berättigad till ersättning enligt vad som stadgas i 4 §.

För utrönande av vilka åtgärder som har vidtagits eller bör vidtas inom eller vid en anläggning eller byggnad för bevakning, som ankommer på försvarsmakten, får militär myndighet besiktiga anläggningen eller byggnaden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

6.4 Förslag tillLag om ändring i brottsbalken

Härigenom föreskrivs att 22 kap. 14 § och 24 kap. 2 § brottsbalken skall ha nedan angivna lydelse.

22 kap.

14 §²

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av

Under beredskapstillstånd och då riket är i krig skall såsom krigsman anses, förutom den som på grund av

¹ Lagen omtryckt 1960:75.

² Senaste lydelse 1980:579.

Nuvarande lydelse

21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, är skyldig att deltaga i rikets försvar, å skyddsvakt som har förordnats med stöd av 10 § lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m. samt å den som tillhör sådan tjänstegren inom civilförsvaret, vars personal jämlikt regeringens förordnande är skyldig att utöva verksamhet som åvilar försvarsmakten.

Den som eljest under beredskapstillstånd eller då riket är i krig vistas vid avdelning av försvarsmakten, som är i fält eller tjänstgör under liknande förhållanden, skall ock anses såsom krigsman.

Beträffande krigsfånge, krigsdeltagare som internerats vid krig under vilket riket är neutralt och utländsk man som vistas bland krigsfångar eller internerade krigsdeltagare för att utöva sjukvård eller andlig vård skall i tillämpliga delar gälla vad för krigsman är stadgat.

24 kap.

2 §3

Om polisman, som skall verkställa tjänsteåtgärd, mötes eller angripes med våld eller hot om våld, må han för åtgärdens genomförande bruka det

Föreslagen lydelse

21 kap. 20 § eller med stöd därav givna bestämmelser är krigsman, jämväl envar annan som är tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, i den mån ej regeringen annorlunda förordnar. Vad som sägs om krigsman skall, då riket är i krig, äga motsvarande tillämpning å polisman vilken, utan att vara tjänstgöringsskyldig vid försvarsmakten, är skyldig att deltaga i rikets försvar samt å skyddsvakt som har förordnats med stöd av 10 § lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m.

Om polisman, som skall verkställa tjänsteåtgärd, mötes eller angripes med våld eller hot om våld, må han för åtgärdens genomförande bruka

³ Senaste lydelse 1982:396.

Nuvarande lydelse

våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detsamma gäller sådan vaktpost eller annan krigsman eller civilförsvarspersonal under civilförsvarsberedskap, som fullgör polisuppgift eller tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning samt tjänsteman vid tullverkets kustbevakning som enligt särskild lagstiftning medverkar vid polisiär övervakning.

Rymmer fånge eller den som är häktad, anhållen eller eljest berövad friheten eller sätter han sig med våld eller hot om våld till motvärn eller gör han på annat sätt motstånd mot någon under vars uppsikt han står, då denne skall hålla honom till ordningen, må ock till rymningens hindrande eller ordningens upprätthållande brukas det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Om någon som skall häktas, anhållas eller eljest berövas friheten söker undkomma eller hindra den som äger verkställa åtgärden, må jämväl brukas våld enligt vad nu är sagt. Detsamma skall gälla därest, i fall som avses i detta stycke, motstånd övas av annan än förut nämnts.

Om en polisman eller annan som avses i första stycket eller den, som med stöd av lag eller annan författning har förordnats av myndighet att medverka till att upprätthålla allmän ordning eller säkerhet eller att utföra bevakning eller annan tillsyn, skall med laga rätta avvisa eller avlägsna någon från ett visst område eller utrymme, får han, om han möts av motstånd, även i andra fall än som sägs i första och andra styckena för att genomföra åtgärden bruka det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detsamma gäller när någon som nu nämnts eller annan i myndighetsutövning med laga rätt skall verkställa kroppsvisitation, kroppsbesiktning, husrannsakan eller beslag eller annat omhändertagande av egendom.

Har någon enligt denna paragraf rätt att bruka våld, äger envar som kommer honom till hjälp samma rätt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1984.

Föreslagen lydelse

det våld som med hänsyn till omständigheterna kan anses försvarligt. Detsamma gäller sådan vaktpost eller annan krigsman, som fullgör polisuppgift eller tjänstgör för bevakning eller för att upprätthålla ordning samt tjänsteman vid tullverkets kustbevakning som enligt särskild lagstiftning medverkar vid polisiär övervakning.

6.5 Förslag tillLag om ändring i familjebidragslagen (1978:520)

Härigenom föreskrivs att 3 § familjebidragslagen (1978:520) skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelseFörslagen lydelse3 §¹

Med tjänstepliktig avses den som har inkallats för att

1. enligt värnpliktslagen (1941:967) eller lagen (1966:413) om vapenfri tjänst fullgöra grundutbildning eller repetitionsutbildning i omedelbar anslutning till grundutbildningen,
2. fullgöra sådan föreskriven utbildning till befattning för kompanibefäl eller motsvarande utbildning som icke fullgörs enligt värnpliktslagen,
3. tjänstgöra vid hemvärnet eller frivilligt utbilda sig för eller tjänstgöra i befattning inom totalförsvaret, om utbildningen eller tjänstgöringen skall pågå minst fem dagar i följd och icke ger rätt till dagpenning som motsvarar vad värnpliktig erhåller under repetitionsutbildning eller rätt till lön enligt de grunder som gäller för anställd personal.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarslagen (1960:74) och den som har inkallats till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst än som anges i första stycket.

Vid tillämpning av bestämmelserna om näringsbidrag avses med tjänstepliktig även den som har inkallats för att fullgöra tjänstgöring enligt civilförsvarslagen (1960:74) eller lagen (1983:00) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret och den som har inkallats till annan utbildning eller tjänstgöring enligt värnpliktslagen eller lagen om vapenfri tjänst än som anges i första stycket.

Denna lag träder i kraft 1 juli 1984.

¹ Senaste lydelse 1981:417.

6.6 Förslag tillLag om ändring i lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd

Härigenom föreskrivs att 1 § lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelseFöreslagen lydelse1 §¹

Denna lag gäller ersättning av staten vid personskada och tillämpas på

1. den som fullgör tjänstgöring eller genomgår utbildning eller inskrivningsprövning enligt värnpliktslagen (1941:867), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, civilförsvarslagen (1960:74) eller 6 § lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m.m.,

1. den som fullgör tjänstgöring eller genomgår utbildning eller inskrivningsprövning enligt värnpliktslagen (1941:967), lagen (1966:413) om vapenfri tjänst, civilförsvarslagen (1960:74), 6 § lagen (1981:292) om tjänsteplikt för hälso- och sjukvårdspersonal samt veterinärpersonal m.m. eller lagen (1983:00) om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utom civilförsvaret,

2. den som deltagit i räddningstjänst eller övning med brandstyrka enligt brandlagen (1974:80), skyddsarbete enligt lagen (1960:331) om skyddsåtgärder vid olyckor i atomanläggningar m.m. eller flygräddningstjänst enligt luftfartslagen (1957:297),

3. den som är intagen för vård i kriminalvårdsanstalt, i ett hem som avses i 12 § lagen (1980:621) med särskilda bestämmelser om vård av unga, i ett hem som avses i 11 § lagen (1981:1243) om vård av missbrukare i vissa fall samt den som är häktad eller anhållen eller i annat fall intagen eller tagen i förvar i kriminalvårdsanstalt, häkte eller polisarrest.

¹Senaste lydelse 1981:1250.

*Bilaga 2***Sammanställning av remissyttrandena över departementspromemorian (Ds Fö 1983: 4) Förslag till lag om skyldighet för civilförsvarspåliggande att tjänstgöra utanför civilförsvaret****1 Remissinstanser**

Efter remiss har yttranden över departementspromemorian (Ds Fö 1983: 4) avgetts av riksåklagaren (RÅ), hovrätten för Övre Norrland, rikspolisstyrelsen (RPS), överbefälhavaren (ÖB), chefen för armén (CA), försvarets civilförvaltning (FCF), värnpliktsverket (VPV), civilförsvarsstyrelsen (Cfs), försvarets rationaliseringsinstitut (FRI), riksrevisionsverket (RRV), överstyrelsen för ekonomiskt försvar (ÖEF), arbetsmarknadsstyrelsen (AMS), riksnämnden för kommunal beredskap (RKB), länsstyrelserna i Stockholms län, Östergötlands län, Kronobergs län, Malmöhus län, Jämtlands län och Norrbottens län, civilbefälhavaren i Västra civilområdet (CBV), Statsanställdas förbund (SF), föreningen Sveriges länspolischefer och föreningen Sveriges polischefer.

Länsstyrelsen i Malmöhus län har överlämnat yttrande av länspolischefen i länet.

Yttrande har även inkommit från delegationen för EKC (Efterforskningsbyrå för krigsfångar och civilinternerade).

2 Allmänna synpunkter på förslaget

Förslaget att civilförsvarspåliggande kan åläggas att tjänstgöra inom andra grenar inom totalförsvaret än civilförsvaret tillstyrks eller lämnas utan erinran av *RÅ, hovrätten för Övre Norrland, RPS, ÖB, CA, FCF, VPV, FRI, RRV, RKB, länsstyrelserna i Stockholms län, Östergötlands län, Kronobergs län och Norrbottens län, CBV och SF.*

Cfs, AMS, länsstyrelserna i Malmöhus län och Jämtlands län, föreningen Sveriges länspolischefer och föreningen Sveriges polischefer riktar principiell kritik mot förslaget. Kritiken går ut på att vissa civilförsvarspåliggande kommer att vara beväpnade varför målsättningen att helt avväpna civilförsvaret inte kan uppnås.

Länsstyrelsen i Jämtlands län tillägger för sin del att det föreslagna sättet att rekrytera personal till ordnings- och bevakningstjänsten med civilförsvarspåligganden som grund strider mot den definition av civilförsvarsorganisationers personal som ges i tilläggsprotokollet till Genèvekonventionerna den 12 augusti 1949 rörande skydd för offren i internationella väpnade konflikter. Av kritikerna ställer sig *Cfs* och *länsstyrelserna i Malmöhus län och Jämtlands län* helt avvisande till förslaget.

3 Behovet av den föreslagna möjligheten att rekrytera personal till ordnings- och bevakningstjänst

Denna fråga berörs av några remissinstanser. Beträffande bevakningstjänsten anför *ÖB* och *CA* att *ÖB* har fastställt en av *CA* upprättad plan som innebär att försvarsmakten successivt övertar civilförsvarets bevakningsuppgifter och att denna nya organisation skall vara intagen den 1 juli 1987. *ÖB* och *CA* anför vidare att organisationen på grund av en tillfälligt stor personalreserv i sin helhet kan rekryteras med värnpliktiga, men att tillgången på värnpliktiga kommer att minska på 1990-talet.

FCF anser att en författningsreglering är nödvändig för att säkerställa erforderlig bemanning under krig och beredskap. *VPV* framför samma åsikt. *Cfs* och *AMS* konstaterar att försvarsmakten kan tillgodose sitt behov av bevakningspersonal med värnpliktiga och anser att även ordningsenheterna borde kunna rekryteras med värnpliktiga. *Cfs* föreslår att värnpliktsförfattningarna ändras så att värnpliktig personal kan åläggas att tjänstgöra vid ordningsenheterna intill en ålder av 60 år. *AMS* finner emellertid att den lösning som statsmakterna har valt beträffande t. ex. ordningsenheternas rekrytering gör en vidgning av civilförsvarsplikten nödvändig. Åsikter som överensstämmer med sistnämnda uppfattning framförs av länsstyrelsen i *Kronobergs län*, föreningen *Sveriges länspolischefer* och föreningen *Sveriges polischefer*.

4 Civilförsvarspliktigas tjänstgöringsskyldighet inom andra verksamheter

Enligt lagförslaget kan civilförsvarspliktiga tas i anspråk för andra totalförsvarsuppgifter utanför civilförsvaret än ordnings- och bevakningstjänst. I promemorian nämns som exempel krigssjukvården och det ekonomiska försvaret. Denna del av lagförslaget berörs närmare av några remissinstanser. Olika uppfattningar om hur stora möjligheterna bör vara att utkräva tjänstgöring med stöd av civilförsvarsplikt kommer därvid fram. Längst går *ÖB* och *CA* som anför att den minskande tillgången på värnpliktiga på 1990-talet kommer att påverka den kvalitativa uppbyggnaden varför personal med särskilda kvaliteter måste säkerställas för försvarsmaktens behov och noga fördelas inom krigsorganisationen. Den föreslagna lagen skulle enligt *ÖB* och *CA* kunna utnyttjas för detta ändamål liksom vid rekrytering i glesbygdsområden för krigsorganisationen. Enligt *FCF* bör den föreslagna lagen kunna användas för att ta i anspråk personer med särskild utbildning eller speciella kunskaper, t. ex. tidigare aktivt befäl, för andra uppgifter inom totalförsvaret. *AMS* anser att lagförslaget går för långt. Genom statsmakternas beslut om överföring av vissa sjukvårdsenheter från civilförsvaret och försvarsmakten till ny huvudman (socialstyrelsen och landstingen) har enligt *AMS* visserligen uppstått ett behov av någon form av plikttjänstgöring för personal som inte genom anställningen

eller tidigare tjänst kan rubriceras som hälso- och sjukvårdspersonal. AMS anser emellertid att lagförslaget samtidigt öppnar mycket vida möjligheter att med stöd av civilförsvarsplikten utkräva tjänstgöring för olika ändamål inom totalförsvaret. Gränsen mellan allmänna tjänstepliktslagen och den föreslagna lagen blir därför enligt AMS oklar. AMS anför vidare att tjänstgöring med stöd av civilförsvarsplikt inom andra områden och på andra arbetsplatser än på civilförsvarets enheter sannolikt kommer att skapa vissa problem; de som är tjänstepliktiga enligt allmänna tjänstepliktslagen har nämligen andra löne- och arbetsvillkor än de civilförsvarspiktiga. AMS anser därför att ersättningsfrågor m.m. vid tjänstgöring utanför civilförsvaret bör utredas. Även ÖEF anser att gränsen blir oklar mellan allmänna tjänstepliktslagen och den föreslagna lagen.

Delegationen för EKC anför att EKC:s verksamhet torde utgöra en del av totalförsvaret och att EKC därför skulle kunna bli en sådan myndighet inom totalförsvaret där civilförsvarspiktiga efter förordnande från regeringen är skyldiga att tjänstgöra. Delegationen hemställer att EKC:s behov beaktas i lagstiftningsärendet.

AMS anför att lagförslaget behöver kompletteras med en tillämpningsförfordning som preciserar gränserna mot andra pliktlagar. Samma uppfattning framförs av ÖEF och CBV.

5 Länsstyrelsen som uttagningsmyndighet

I promemorian föreslås att länsstyrelsen skall ombesörja uttagningen av dem som omfattas av tjänstgöringsskyldigheten enligt den föreslagna lagen. Några remissinstanser — AMS, länsstyrelsen i Kronobergs län och CBV — yttrar sig härom och biträder förslaget. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* föreslår att en bestämmelse om uttagning och inskrivning som liknar 17 § civilförsvarslagen (1960: 74) tas in i lagen. *Föreningen Sveriges länspolischefer* och *föreningen Sveriges polischefer* betonar vikten av att länsstyrelsen samråder med polismyndigheten vid uttagning av de civilförsvarspiktiga som skall tjänstgöra inom polisväsendet och att man ställer krav på lämplighet och medborgerlig pålitlighet vid uttagningen. Samma synpunkter framförs av *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *länspolischefer* i länet.

6 Den närmare utformningen av den föreslagna lagen

Hovrätten för Övre Norrland förklarar att den inte är övertygad om att det är tillräckligt att beskriva den föreslagna skyldigheten för civilförsvarspiktiga att tjänstgöra i annan totalförsvarsverksamhet än civilförsvaret som en skyldighet "att tjänstgöra inom andra grenar av totalförsvaret än civilförsvaret". Krigssjukvården kan, menar hovrätten, knappast sägas vara en "gren" men väl en verksamhet inom totalförsvaret. Hovrätten

anför vidare att det ekonomiska försvaret visserligen sedan länge anses vara en del av totalförsvaret men att det förvisso är en mångfasetterad verksamhet, som spänner över många tjänstgöringsområden, såväl hos myndigheter som hos enskilda företag och institutioner. Detta kunde enligt hovrätten i och för sig synas vara en formalitet men får, menar hovrätten, en påtaglig praktisk betydelse om man ser på nästa led i beskrivningen av tjänsteplikten, nämligen att den civilförsvarspliktige under tjänstgöringen "tillhör den totalförsvarsgren i vars verksamhet han deltar". Denna föreskrift, anför hovrätten vidare, skall enligt promemorian underlätta att bestämma vilka regler som gäller i olika sammanhang för den tjänstepliktige; vederbörande skulle exempelvis vara att anse som krigsman vid tjänstgöring inom försvarsmakten och som polisman om han tjänstgör inom polisväsendet. Hovrätten anser att denna föreskrift inte innebär en tillräcklig reglering i detta hänseende. Hovrätten pekar särskilt på de svårigheter som uppstår vid tjänstgöring inom det ekonomiska försvaret. vara en del av totalförsvaret men att det förvisso är en mångfasetterad verksamhet, som spänner över många tjänstgöringsområden, såväl hos myndigheter som hos enskilda företag och institutioner. Detta kunde enligt hovrätten i och för sig synas vara en formalitet men får, menar hovrätten, en påtaglig praktisk betydelse om man ser på nästa led i beskrivningen av tjänsteplikten, nämligen att den civilförsvarspliktige under tjänstgöringen "tillhör den totalförsvarsgren i vars verksamhet han deltar". Denna föreskrift, anför hovrätten vidare, skall enligt promemorian underlätta att bestämma vilka regler som gäller i olika sammanhang för den tjänstepliktige; vederbörande skulle exempelvis vara att anse som krigsman vid tjänstgöring inom försvarsmakten och som polisman om han tjänstgör inom polisväsendet. Hovrätten anser att denna föreskrift inte innebär en tillräcklig reglering i detta hänseende. Hovrätten pekar särskilt på de svårigheter som uppstår vid tjänstgöring inom det ekonomiska försvaret. *Föreningen Sveriges länspolischefer och föreningen Sveriges polischefer* anför att den civilförsvarspliktige som deltar inom polisväsendet enligt specialmotiveringen till lagförslaget är att anse som polisman och att han följer vad som i övrigt gäller för en sådan. Föreningarna anser att detta bör komma till direkt uttryck i lagtexten eftersom en person kan tillhöra polisväsendet utan att därför anses som polisman, såsom t. ex. administrativ personal och delgivningsmän. Samma synpunkt framförs av *länsstyrelsen i Malmöhus län* och *länspolischefen i länet*.

Hovrätten för Övre Norrland pekar på att bestämmelsen i 6 § i lagförslaget om befrielse från tjänstgöring som är förenad med vapenbruk är formulerad i överensstämmelse med motsvarande text i 1 § lagen (1966: 413) om vapenfri tjänst utom såtillvida att det i sistnämnda lagrum talas om vederbörandes allvarliga personliga övertygelse.

I 7 § lagförslaget har tagits in en uppräkningslista av bestämmelser i civilförsvarslagen som bör tillämpas på den som skall tjänstgöra enligt den före-

slagna lagen. Bl. a. hänvisas till 19 § civilförsvarslagen. Enligt detta lagrum begränsas under vissa förutsättningar rörelsfriheten för den som är inskriven i civilförsvaret och krigsplacerad i lokalt civilförsvarsförband. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att det är tveksamt om denna bestämmelse bör göras tillämplig på tjänstgöringsskyldiga inom andra delar av totalförsvaret än civilförsvaret.

7 Övriga frågor

I förslaget till nytt andra stycke i 5 § lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m. ges militär myndighet rätt att besiktiga anläggning eller byggnad som myndigheten skall bevaka. *Hovrätten för Övre Norrland* erinrar om att det i paragrafens första stycke finns en bestämmelse om ersättning för kostnad och skada som åsamkas innehavare av anläggning vid besiktning som företas genom länsstyrelsens försorg för att utröna vilka särskilda skyddsåtgärder som är påkallade. Om inte annat sägs får man enligt hovrättens mening utgå från att samma möjlighet till ersättning skall finnas även om en militär myndighet har besiktigt och skall bevaka anläggningen.

LAGRÅDET

Utdrag
PROTOKOLL
vid sammanträde
1984-01-16

Närvarande: f.d. justitierådet Petrén, justitierådet Rydin, regeringsrådet Voss.

Enligt lagrådet den 11 november 1983 tillhandakommet utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 3 november 1983 har regeringen på hemställan av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet Thunborg beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret,

2. lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74),

3. lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.,

4. lag om ändring i brottsbalken,

5. lag om ändring i familjebidragslagen (1978: 520),

6. lag om ändring i lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd.

Förslagen har inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ingvar Åkesson.

Förslagen föranleder följande yttrande av *lagrådet*:

Förslaget till lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret

1 §

Huvudsyftet med det remitterade förslaget har angetts vara att underlätta rekryteringen till de ordnings- och bevakningsuppgifter som skall föras över från civilförsvaret till polisväsendet och försvarsmakten. Förslaget innebär emellertid att en civilförsvarspliktig kan åläggas att tjänstgöra utanför civilförsvaret inte endast i dessa ordnings- och bevakningsuppgifter utan också i annan verksamhet inom totalförsvaret. Detta omfattar en mängd skilda aktiviteter i samhället. Området för de civilförsvarspliktigas tjänstgöringsskyldighet kommer därför att bli väsentligt utvidgat och mindre förutsebart än vad som för närvarande är fallet. Av vad departementschefen anført framgår dock att avsikten inte är att den föreslagna lagen skall tillämpas så att en generell totalförsvarsplikt kommer att bli resultatet. Meningen är att regeringen genom verkställighetsföreskrifter skall bestämma vilka verksamhetsområden som tjänstgöringsskyldigheten skall gälla för och att därvid andra verksamheter än ordnings- och bevakningsuppgifter skall kunna komma i fråga i begränsad omfattning. Sjukvården och det ekonomiska försvaret nämns som exempel. Med hänsyn till det anförda får det anses godtagbart att de civilförsvarspliktigas tjänstgöringsskyldighet utanför civilförsvaret utsträcks till hela totalförsvaret.

Enligt första stycket första meningen i denna paragraf är en civilförsvarspliktig under de förutsättningar och i den omfattning som anges i 12 § 1 – 3 mom. civilförsvarslagen (1960: 74) skyldig att tjänstgöra i annan verksamhet inom totalförsvaret än civilförsvarets verksamhet. Nämda lagrum i civilförsvarslagen innehåller bestämmelser bl. a. om den längsta tid varunder den civilförsvarspliktige i skilda fall är skyldig att tjänstgöra i civilförsvaret. Den föreslagna skyldigheten för en civilförsvarspliktig att tjänstgöra utanför civilförsvaret i den omfattning som sägs i civilförsvarslagen torde vara avsedd att gälla endast i den mån han ej inom den föreskrivna längsta tiden fullgjort tjänstgöring inom civilförsvaret. Omvänt torde skyldigheten för en civilförsvarspliktig att under viss tid tjänstgöra i civilförsvaret gälla bara i den mån han inte fullgjort sådan tjänstgöring som avses i det föreliggande lagförslaget. Ett förtydligande av lagtexten i nu berörda hänseende torde dock inte vara nödvändigt.

I 12 § 2 mom. andra stycket civilförsvarslagen ges bestämmelser om den tid under vilken civilförsvarspliktig, som enligt 17 § samma lag är inskriven i civilförsvaret, får tas i anspråk för utbildning. Enligt nämnda 17 § får personal, som är avsedd att under civilförsvarsberedskap tjänstgöra i det allmänna civilförsvaret eller i verkskyddet, på förhand uttagas därtill genom inskrivning i den ordning regeringen bestämmer. När det gäller tillämpningen av det remitterade lagförslaget torde meningen vara, att den som blivit uttagen för tjänstgöring i annan verksamhet inom totalförsvaret än civilförsvaret skall anses såsom inskriven enligt vad nu sagts. Detta bör komma till uttryck i lagtexten, lämpligen genom att till första stycket av förevarande 1 § fogas en fjärde mening av innehåll att uttagen är att anse som inskriven enligt 17 § civilförsvarslagen.

Förslaget till lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.

5 §

Ändringen i första stycket anges vara redaktionell. Av nuvarande lydelse framgår klart att skyldigheten att tillåta besiktning föreligger både när länsstyrelsen själv utför den och när länsstyrelsen uppdrar åt någon annan att göra den. Den föreslagna lydelsen kan däremot tolkas så att skyldigheten föreligger endast i det fall att länsstyrelsen själv utför besiktningen. En sådan tolkning torde inte ha varit avsedd. Oklarheten kan undvikas om i första meningen orden "länsstyrelsen besiktar den för att ta reda på" byts ut mot orden "länsstyrelsen genom besiktning tar reda på". Vidtages denna jämkning kan ifrågasättas huruvida motsvarande ändring bör göras beträffande bestämmelsen i andra stycket om rätt för militär myndighet att besikta byggnad eller anläggning.

Övriga lagförslag

Förslagen lämnas utan erinran.

FÖRSVARSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1984-02-02

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsråden I. Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Peterson, Boström, Bodström, Gradin, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Thunborg, Wickbom

Föredragande: statsrådet Thunborg

Proposition med förslag till lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret, m. m.

1 Anmälan av lagrådsyttrande

Föredraganden anmäler lagrådets yttrande¹ över förslag till

1. lag om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret,

2. lag om ändring i civilförsvarslagen (1960: 74),

3. lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m.,

4. lag om ändring i brottsbalken,

5. lag om ändring i familjebidragslagen (1978: 520),

6. lag om ändring i lagen (1977: 265) om statligt personskadeskydd.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Med anledning av vad lagrådet har anfört om var tjänstgöringsskyldigheten enligt den föreslagna *lagen om skyldighet för civilförsvarspliktiga att tjänstgöra utanför civilförsvaret* skall fullgöras vill jag understryka att avsikten med förslaget främst är att tillgodose behovet av personal för de ordnings- och bevakningsuppgifter som skall föras över till polisväsendet och försvarsmakten samt de områden inom vilka lagen (1952: 269) om skyldighet för civilförsvarspliktig att tjänstgöra vid krigsmakten är tillämplig. Det är bara i begränsad omfattning som andra verksamheter skall komma i fråga. Jag vill särskilt peka på att bara de civilförsvarspliktiga som har uttagits till ordnings- och bevakningstjänst skall ha skyldighet att tjänstgöra i verksamhet som är förenad med egentliga stridsuppgifter.

¹ Beslut om lagrådsremiss fattat vid regeringssammanträde den 3 november 1983.

Denna begränsning innebär att många verksamheter inom totalförsvaret inte berörs av tjänstgöringsskyldigheten.

På grund av lagrådets uttalanden om tjänstgöringsskyldighetens längd vill jag till en början slå fast att tidigare tjänstgöring såväl inom civilförsvaret som enligt den föreslagna lagen skall räknas den civilförsvarspliktige tillgodo, när det gäller att bestämma hans skyldighet att tjänstgöra inom civilförsvaret eller enligt den föreslagna lagen. Den civilförsvarspliktige skall alltså aldrig kunna åläggas att tjänstgöra inom civilförsvaret och enligt den föreslagna lagen i vidare utsträckning än som sägs i 12 § 1 – 3 mom. civilförsvarslagen (1960: 74). I likhet med lagrådet anser jag att lagtexten inte behöver förtydligas i detta hänseende. Vad härefter gäller den tid som den civilförsvarspliktige får tas i anspråk för utbildning enligt den föreslagna lagen är avsikten att så skall kunna ske i samma utsträckning som beträffande den som är inskriven i civilförsvaret. Jag delar lagrådets uppfattning att detta bör komma till uttryck i lagtexten. Jag förordar därför att det till paragrafens första stycke fogas en fjärde mening med den lydelse som lagrådet har föreslagit.

I fråga om 5 § *förslaget till lag om ändring i lagen (1940: 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m. m.* har lagrådet uttalat att den i första stycket föreslagna lydelsen "länsstyrelsen besiktar den för att ta reda på" kan tolkas så att därmed endast avses det fall då länsstyrelsen själv utför besiktningen och därför föreslagit en omformulering av paragrafen. Enligt 19 § andra stycket länsstyrelseinstruktionen (1971: 460) får länsstyrelsen i mån av behov och tillgång på medel anlita utomstående för särskilda uppdrag. Mot bakgrund härav utesluter inte den föreslagna lydelsen av 5 § andra stycket att länsstyrelsen kan uppdra åt någon annan att utföra besiktningen. Jag kan därför inte ansluta mig till vad lagrådet har föreslagit.

Utöver vad jag nu har anfört bör vissa redaktionella ändringar göras i förhållande till det remitterade förslaget.

2 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att anta de av lagrådet granskade lagförslagen med vidtagna ändringar.

3 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen de förslag som föredraganden har lagt fram.

